

Univerzita Karlova v Praze

Evangelická teologická fakulta

Bakalářská práce

Lenka Holečková

Náboženská výchova a předškolní vzdělávání:

Možnosti spolupráce mezi českou křesťanskou rodinou
a římskokatolickou církví v rámci náboženské výchovy dětí

Katedra filosofie a teologie

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Studijní program: Sociální práce

2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Náboženská výchova a předškolní vzdělávání (Možnosti spolupráce mezi českou křesťanskou rodinou a římskokatolickou církví v rámci náboženské výchovy dětí) napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 5. 12. 2013

Lenka Holečková

Anotace

Tématem práce je Náboženská výchova a předškolní vzdělávání. Podnázev práce je: Možnosti spolupráce mezi českou křesťanskou rodinou a římskokatolickou církví v rámci náboženské výchovy dětí. Cílovou skupinou práce jsou děti v předškolním věku. Jedním ze záměrů práce je jmenovat a popsat organizace, které se podílejí na rozvíjení náboženské výchovy předškolních dětí. Stejně tak je její snahou najít a popsat možné formy toho, jak může vzájemně spolupracovat rodina a římskokatolická církev v oblasti křesťanské výchovy těchto dětí. Zvláštní pozornost práce věnuje církevní mateřské škole (CMŠ) jako jedné z uváděných organizací, které přispívají k výchově dětí v křesťanském duchu. V práci je cíleně provedeno kvantitativní dotazníkové šetření, které zjišťuje zajímavé výsledky. Šetření se týká různých podmínek a aspektů spolupráce mezi rodiči dětí navštěvujícími CMŠ a touto CMŠ.

Klíčová slova

Předškolní věk, církevní vzdělávání, rodina, spolupráce, náboženská výchova, rodiče.

Summary

The primary theme of this bachelor's thesis is religious education and preschool schooling. The secondary theme is: Possibilities of cooperation between the Czech Christian family and the authority of Roman Catholic Church within the framework of religious education of children. Children in preschool age are the target group of this work. One of the main aims of this thesis is to name and describe organizations which participate on development of religious education of children in preschool age. Another aim is to find and describe possible forms of mutual cooperation of a family and an authority of Roman Catholic Church in the sphere of Christian education of these children. The work pays special attention to the church kindergarten (CK) as the one of mentioned organizations which contributes to Christian education of children. On the basis of quantitative questionnaire inquiry several interesting results were discovered. This inquiry relates to various conditions and aspect of cooperation between parents of children attending CK and this CK.

Keywords

Preschool age, preschool schooling, child, family, cooperation, religious education, parents.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé práce, již je PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D. Děkuji především za její vstřícnost a pokoru při spolupráci. Děkuji jí také za potřebné informace, poskytnuté materiály i různá doporučení.

Obsah

Úvod.....	7
1 Pojem předškolního vzdělávání	11
1.1 Charakteristika pojmu	11
1.2 Cíle předškolní výchovy a jejich zaměření	12
2 Křesťanská výchova	15
2.1 Otázka náboženské výchovy předškolních dětí	15
2.2 Křesťanská výchova v rodině.....	17
2.3 Duchovní a duševní vývoj předškolního dítěte.....	20
3 Křesťanské organizace pro předškolní děti.....	23
3.1 Církevní mateřská škola	23
3.1.1 Církevní mateřská škola Studánka.....	24
3.1.2 Církevní mateřská škola Srdíčko	25
3.1.3 Katolická mateřská škola sv. Klimenta.....	26
3.1.4 Mateřská škola Katolická Beroun	27
3.2 Nabídka křesťanských rodinných center a center pro rodinu	27
3.3 Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna.....	29
4 Formy spolupráce	30
4.1 Katecheze a předškolní dítě	30
4.2 Návštěva kostela.....	34
5 Spolupráce s církevní mateřskou školou v praxi	36
5.1 Výsledky dotazníků.....	37
5.2 Vyhodnocení výsledků dotazníků.....	43
Závěr.....	47
Seznam použité literatury a pramenů	50
Příloha 1	53
Příloha 2	55

Úvod

Tématem mé práce je Náboženská výchova a předškolní vzdělávání. Její podnázev dále zní: Možnosti spolupráce mezi českou křesťanskou rodinou a římskokatolickou církví v rámci náboženské výchovy dětí.

Toto téma jsem zvolila proto, že výchovu v duchu křesťanských hodnot považuji za naléhavý úkol současnosti. Obzvláště již předškolní náboženskou výchovu vidím jako součást morální obnovy naší společnosti.

Dalším důvodem volby je i to, že jsem v posledních dvou letech v pravidelném kontaktu s předškolními dětmi. Vzhledem k tomu, že tyto děti, s nimiž se (ve svém zaměstnání) setkávám, nejsou nábožensky vychovávané, zajímá mě i problematika předškolních dětí vychovávaných v náboženském duchu.

Hlavními cíli práce jsou:

a) Najít a popsat organizace, které se mohou podílet na křesťanské výchově předškolního dítěte, taktéž i další možnosti (formy) vzájemné spolupráce rodiny a církve, skrze něž lze dítěti zprostředkovat křesťanské hodnoty.

b) Prakticky poukázat na dílčí postoje rodičů dětí navštěvujících církevní mateřskou školu k této CMSŠ.

Má práce se ve své podstatě zaměřuje na možnosti spolupráce mezi rodinou a římskokatolickou církví za účelem náboženské výchovy dětí předškolního věku. Tyto možnosti spolupráce jsou v práci chápány jako dva okruhy.

První okruh tvoří několik organizací, které se podílejí na rozvíjení křesťanské výchovy u dítěte. Druhý okruh představují formy spolupráce, prostřednictvím kterých lze dítěti přibližovat křesťanskou víru. Nejdříve jsou jmenovány a charakterizovány patřičné organizace. V další části jsou potom uváděny a analyzovány konkrétní varianty (formy) spolupráce.

Práci nejvíce zajímá především jedna z „možností“ spolupráce. Tato možnost patří do prvního okruhu, tj. do přehledu spolupracujících organizací. Jedná se o církevní mateřskou školu. Té se práce věnuje podrobněji. V teoretické části se totiž zaměřuje na charakteristiku konkrétních církevních mateřských škol. Tím získává nejen podklady pro praktickou část práce, ale i impulz pro stanovení

možné hypotézy (viz níže) pro dotazníkové šetření. Zároveň je takto rovněž umožněn hlubší pohled do problematiky církevní mateřské školy obecně.

V praktické části práce je provedeno kvantitativní dotazníkové šetření, které probíhalo mezi rodiči dětí navštěvujících církevní mateřskou školu. Jeho účelem je nahlédnout do vztahů rodičů k CMŠ, rozkrýt různé aspekty a podmínky vzájemné spolupráce mezi rodiči a touto CMŠ.

Dalším účelem tohoto kvantitativního šetření je otestovat a vyvrátit či potvrdit následující hypotézy:

1. *Na základě informací uváděných v teoretické části je patrné, že spolupráce mezi rodiči a konkrétními církevními mateřskými školami je dobrá.*
2. *Předpokládá se, že většina rodičů dětí navštěvujících církevní mateřskou školu také sama různými způsoby rozvíjí křesťanskou výchovu dítěte.*
3. *Dále se předpokládá, že do církevní mateřské školy přihlásili své dítě rodiče, kteří jsou v častých případech římskokatolického vyznání víry.*

Práce je strukturována do pěti kapitol. Obsahuje dvě přílohy: Jednou z nich je formulář dotazníku, který byl zadán rodičům k vyplnění. Druhá příloha poskytuje určitý seznam mravů, ctností a znalostí uváděných v díle *Informatorium školy mateřské*, kterým je podle Jana Amose Komenského nutno učit děti do šesti let věku.

Název první kapitoly práce – Pojem předškolního vzdělávání – z poloviny koresponduje se samotným tématem práce (Náboženská výchova a předškolní vzdělávání). Zároveň také souvisí s prvním cílem práce: Problematika předškolního vzdělávání se vztahuje především k poslání mateřských škol a to i těch církevních. Popis církevní mateřské školy jako jedné z organizací, které se účastní křesťanské výchovy dětí, je součástí stanoveného cíle.

První kapitola popisuje nejprve funkci a úkol, který plní předškolní vzdělávání. Vysvětluje pojem předškolního vzdělávání, zpravidla prostřednictvím několika přímých citací z odpovídajících dokumentů. Názvy těchto dokumentů jsou v práci uváděny také přímo v textu.

Tato kapitola poskytuje přehled aktuálních cílů, které by mělo předškolní vzdělávání naplňovat. Charakterizuje tři druhy zaměření cílů předškolní výchovy (zaměření sociocentrické, pedocentrické a konvergentní)¹.

Další kapitola, Křesťanská výchova, se do určité míry vztahuje k jednomu z cílů práce: Najít a popsat organizace, které se mohou podílet na křesťanské výchově předškolního dítěte, taktéž i další možnosti (formy) vzájemné spolupráce rodiny a církve, skrze něž lze dítěti zprostředkovat křesťanské hodnoty.

Všechny její části (Otázka náboženské výchovy předškolních dětí, Křesťanská výchova v rodině a Duchovní a duševní vývoj předškolního dítěte) se určitým způsobem zajímají o téma křesťanské výchovy předškolního dítěte. Zejména druhá a třetí část se vyznačuje různými možnostmi, jak dítěti v rodinném prostředí nejlépe zprostředkovat křesťanské hodnoty.

V těchto dvou podkapitolách se hledají formy rozvíjení křesťanské výchovy u předškolního dítěte potažmo ze strany rodiny. Nicméně formy vzájemné spolupráce ze strany rodiny a zároveň ze strany církve zde nalezeny nejsou.

Druhá kapitola ve svém počátku odpovídá na otázku, co znamená pojem křesťanská výchova. Krátce objasňuje rozdíl mezi křesťanskou výchovou a samotnou výchovou ve svém slova smyslu. Definuje rovněž, co tvoří hlavní cíl křesťanské výchovy.

Její první podkapitola (Otázka náboženské výchovy předškolních dětí) uvažuje právě o problému náboženské výchovy dítěte, které je v předškolním věku. Dále tento problém práce obohacuje o drobný legislativní pohled na téma křesťanské výchovy dítěte. Jsou tam uváděny citace z dokumentu Druhého vatikánského koncilu Prohlášení o křesťanské výchově.

Druhá podkapitola druhé kapitoly zdůrazňuje nezaměnitelnou roli rodiny při probouzení a podněcování vztahu dítěte k Bohu. Pojednává o rodině jako o kolébce křesťanské výchovy pro dítě. Tato část práce předkládá pro rodinu postupy a metody, pomocí jakých lze předškolní dítě vést v duchu křesťanské víry. Vysvětluje, jak pravděpodobně dítě vnímá pojem Boha, jak s ním o Bohu mají rodiče mluvit a naopak, jak by o něm hovořit neměli.

¹ Viz KOLLÁRIKOVÁ a kol. *Předškolní a primární pedagogika, Předškolní a elementární pedagogika*, 128

Poslední část druhé kapitoly nazvaná jako Duchovní a duševní vývoj předškolního dítěte má snahu přiblížit niterní vývoj předškolního dítěte vzhledem k jeho vztahům k duchovnímu světu, k sobě samému i ke vnější realitě. Popisuje, jakými způsoby je vhodné vést dítě ke křesťanské víře tak, aby nebylo příliš přetěžováno informacemi. Aby nedocházelo k předbírání a přeceňování jeho individuálního vývoje.

Ve třetí kapitole práce se nachází prostor pro vlastní plnění jednoho z jejích cílů: kapitola totiž uvádí a popisuje možné organizace, jež se podílejí na křesťanské výchově předškolních dětí.

Stejně tak i čtvrtá kapitola, Formy spolupráce, se vztahuje přímo k cíli, jelikož rozlišuje dvě nalezené možnosti spolupráce mezi rodinou a církví. Jednotlivé formy spolupráce práce podrobně popisuje.

Závěrečná kapitola tvoří praktickou část práce. Do značné míry se tímto účastní splnění druhého cíle práce (Prakticky poukázat na dílčí postoje rodičů dětí navštěvujících církevní mateřskou školu k této CMŠ.)

Kapitola popisuje provedené kvantitativní dotazníkové šetření. Představuje a hodnotí výsledky dotazníků. Výsledky dotazníků jsou graficky znázorněny.

1 Pojem předškolního vzdělávání

Protože se má práce týká náboženského vzdělávání dětí předškolního věku, uvedla bych kapitolu nejprve objasněním pojmu předškolního vzdělávání. Prostřednictvím citací z několika stěžejních dokumentů bude v nadcházejících odstavcích definován tento pojem.

1.1 Charakteristika pojmu

Význam pojmu předškolního vzdělávání charakterizuje např. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (Školský zákon, 2004):

„Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“²

Dalším dokumentem, který se týká předškolního vzdělávání, je *Bílá kniha Národní program rozvoje vzdělávání v ČR* (2001), tzv. *Bílá Kniha*.

O předškolním vzdělávání se vyjadřuje takto:

„Institucionální předškolní vzdělávání podporuje výchovné působení rodiny, doplňuje je o specifické podněty, rozvíjí je a obohacuje. Stává se tak místem, kde děti získávají především sociální zkušenosti, základní poznatky o životě kolem sebe a první podněty pro pokračující vzdělávání a celoživotní učení.“³

„Institucionální předškolní vzdělávání je dnes organizováno především v mateřských školách a zahrnuje zpravidla děti od tří do šesti let. Předškolní vzdělávání není povinné.“⁴

O podmínkách předškolního vzdělávání a o organizaci mateřských škol pojednává *vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* (2005), která upravuje vzdělávání v církevních mateřských školách.⁵

² *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (2004). §33

³ *Bílá kniha Národní program rozvoje vzdělávání v ČR*, 45

⁴ Tamtéž

Posledním stěžejním dokumentem, který podrobně definuje cíle, obsah a podmínky vzdělávání jak dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, tak i dětí mimořádně nadaných a všechny pravidla pro vzdělávání předškolních dětí v předškolním zařízení, se nazývá *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2006 (RVP PV)*.⁶

Struktura tohoto programu je:

- Dítě a jeho tělo,
- Dítě a jeho psychika,
- Dítě a ten druhý,
- Dítě a společnost,
- Dítě a svět.⁷

Dále pro jednoduchý přehled o tom, jaké aktuální cíle by mělo předškolní vzdělávání u nás naplňovat, budou v další části jednotlivé cíle jmenovány.

1.2 Cíle předškolní výchovy a jejich zaměření

Hlavními cíli předškolního vzdělávání by měly být:

- pomoc emocionálnímu a sociálnímu rozvoji a přizpůsobení dítěte jako např. pomoc k pozitivnímu sebepojetí, samostatnosti, řešení sociálních situací apod.,
- podpora vztahu k osvojování a poskytování podmínek k samostatnému poznávání okolního světa,
- příprava v oblasti jazykových a intelektových dovedností potřebných pro primární vzdělávání,
- rozvoj individuálního vyjádření a tvůrčích schopností na emocionální, estetické a etické úrovni.⁸

Předškolní vzdělávání se může uskutečňovat prostřednictvím tří druhů zaměření cílů předškolní výchovy. Dále tedy pro úplnost uvedu a vysvětlím trojí zaměření cílů předškolní výchovy, které se v této oblasti uplatňují.

⁵ Viz HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*, 98

⁶ Viz BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*, 88

⁷ Viz KOLLÁRIKOVÁ a kol. *Předškolní a primární pedagogika, Předškolní a elementární pedagogika*, 138

⁸ Tamtéž

Jedná se o:

- a) zaměření sociocentrické,
- b) zaměření pedocentrické,
- c) zaměření konvergentní (osobnostní orientace výchovy).

Zaměření sociocentrické je charakteristické tím, že klade důraz především na přípravu dítěte na školu. Učitel se zaměřuje na to, aby dítěti předal předepsanou soustavu vědomostí, dovedností a návyků. Je tu patrna absence individuálního přístupu k dítěti a naopak převažuje necitlivý postoj. Podle tohoto principu je dětství obdobím, které je nutno využít k učení se tomu, aby se dítě naučilo chovat jako dospělý.⁹

Pedocentrické zaměření navazuje na rousseauovské pojetí výchovy, jehož cíl vyplývá z vnitřních podmínek vývoje dítěte. Vývoj dítěte je při tom považován za předem stanovený a podle jeho zákonitostí výchova probíhá.

Pro toto zaměření je také typická přirozenost, spontaneita a určitá volnost v obsahu a metodách výchovy. Jedná se o vstřícný přístup k dítěti a jeho potřebám. Nicméně i tento přístup nese svá rizika¹⁰:

„Snaha pozitivně ovlivňovat vývoj, vycházet mu vstříc a stimulovat vnitřní předpoklady vnějšími podmínkami má tendenci směřovat k uznávaným průměrným vývojovým normám. I když se na jejich stanovení podílí věda a výzkum, jsou vesměs pouze logickou konstrukcí a vlastně rovněž neberou ohled na individuální rozdíly.“¹¹

Osobnostní orientace výchovy neboli zaměření konvergentní využívá postupy založené na sociálně-komunikativním a demokraticky spolupracujícím principu. Toto zaměření se snaží vyvarovat jednostrannosti a porušení rovnováhy hledisek rozvoje dítěte. Vede dítě k samostatnosti a umožňuje mu prostor věcného, sociálního a duchovního vyjádření. Nenese tedy konvergentní zaměření cílů výchovy prvky, jaké zahrnuje také křesťanská výchova (dětí v církevních mateřských školách)?

⁹ Viz KOLLÁRIKOVÁ a kol. *Předškolní a primární pedagogika, Předškolská a elementární pedagogika*, 128-129

¹⁰ Tamtéž, 130

¹¹ Tamtéž

Pro konvergentní zaměření je rovněž charakterizující tzv. individualizovaný přístup ke každé jedinečné osobnosti dítěte. Patří sem princip vysoké spolupráce mezi MŠ a rodinou jako rovnocenným partnerem.

Konvergentní přístup tak vytváří ze školy místo, které zajišťuje rovnováhu mezi svobodným rozvojem osobnosti, jedinečností dítěte a mezi nutným rozsahem „omezování“, které provází zpravidla vždy výchova ve formálně utvořené sociální skupině.¹²

Podle mého názoru poslední přístup (osobnostně orientovaný) do značné míry koresponduje s přístupem, který je podobný křesťanské výchově dětí v církevní mateřské škole. Dále se však práce bude věnovat přímo tématu křesťanské výchovy.

¹² Viz KOLLÁRIKOVÁ a kol. *Předškolní a primární pedagogika, Předškolná a elementárna pedagogika*, 130-131

2 Křesťanská výchova

Co znamená pojem náboženská (křesťanská) výchova? Je to „úmyslné působení na dítě, aby harmonicky rozvinulo všechny své schopnosti tělesné, intelektové, citové, sociální i vlohy nadpřirozené a mohlo dosáhnout svého cíle pozemského i věčného.“¹³

Tato výchova se tedy – na rozdíl od výchovy v obecném pojetí – orientuje nejen na získávání a rozvíjení vloh intelektových, citových a sociálních, ale i vloh nadpřirozených (transcendentních).

Křesťanská výchova usiluje o zralost lidské osobnosti. Mají na ni právo všichni lidé, jelikož jsou Božími dětmi. Jde v ní také o to, aby pokřtění byli uváděni do tajemství spásy a aby byli ve svém životě pokorní před Bohem (zejména při liturgii) a tak napomáhali k harmonii ve společnosti i v celém světě.¹⁴

Jaký je však hlavní cíl křesťanské výchovy? František Kardinál Tomášek¹⁵ přibližuje cíl křesťanské výchovy takto: „Především je přímým cílem křesťanské výchovy, aby za pomoci milosti Boží vytvořila opravdového a dokonalého křesťana, to jest, aby samého Krista zpodobnila a zobrazila v těch, kteří se ve křtu znovuzrodili...“¹⁶

2.1 Otázka náboženské výchovy předškolních dětí

Problematika náboženské výchovy dětí v předškolním věku je relativně složitá. Mnozí lidé se ptají, jestli je dobré a vhodné, aby byly děti nábožensky vychovávány již v předškolním věku.

Odpovědi mohou být dosti odlišné. Určitý názor bude mít ateista, rozdílný zase příslušník jiného náboženství nežli křesťanství. Odlišného názoru bude pravděpodobně mladý člověk, dalšího rodič ve středním věku či prarodič. Tato

¹³ TOMÁŠEK, František. *Pedagogika: Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*, 12

¹⁴ *Prohlášení o křesťanské výchově* (1965), čl. 2. Dostupný z [www:](http://www.postoloprty.farnost.cz/koncilni-dokumenty/gravissimum-educationis/)

[<http://postoloprty.farnost.cz/koncilni-dokumenty/gravissimum-educationis/>](http://postoloprty.farnost.cz/koncilni-dokumenty/gravissimum-educationis/)

¹⁵ Pozn.: František Kardinál Tomášek (alias Tomáš Malý) byl český katolický duchovní a pražský arcibiskup. V roce 1989 stála tato osobnost v čele obrodného procesu v československé katolické církvi. *František Tomášek*. Dostupný z [www: http://www.ic.mesto-studenka.cz/cs/z-historie-mesta/vyznamni-obcane/35-frantisek-tomasek](http://www.ic.mesto-studenka.cz/cs/z-historie-mesta/vyznamni-obcane/35-frantisek-tomasek)

¹⁶ TOMÁŠEK, František. *Pedagogika: Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*, 17

odlišnost se tedy projevuje různými způsoby: záleží na tom, zda je člověk věřící, na jeho věku, na jeho výchově i na dalších faktorech.

Argumenty svědčící proti náboženské výchově těch nejmenších bývají většinou toho rázu, že každé dítě má právo se samo nábožensky rozhodnout, což ale v předškolním věku ještě neumí. Vystává tu pak např. problém manipulace a ovlivnění věřícími rodiči za účelem vychovávat dítě ke křesťanské víře. Je tedy vhodné dítě již „od mala“ takto vést či nikoli?

Naše společnost se náboženské výchově často brání: nechce tlačit dítě někam, kam by ono samo třeba ani nechtělo. Ostatně společnost se nebrání jen náboženské výchově (a tím i vzniku církevních škol), ale i samotnému křesťanství. Je pozoruhodné, jaký je u nás ze strany občanů i ze strany vlády vyvíjen proti náboženské výchově spíše odpor než souhlas a podpora.

Člověk by se měl však dle mého názoru zamyslit nad tím, jestli bychom nebyli přátelštějším a více harmonickým národem, pokud by naše děti byly vychovávány „zase znovu“ v duchu křesťanských hodnot?

Ovlivnění této situace závisí zpravidla na RODIČÍCH. Na jejich osobnostech, individuálních přesvědčeních, na tradici každé jednotlivé rodiny.

Pravděpodobně nejvíce v této skutečnosti záleží na tom, jestli rodiče sami byli vychováváni v duchu křesťanských hodnot či nikoliv. Zároveň však záleží na tom, jak se rodiče rozhodnou své děti sami vychovávat (i bez ohledu na to, že vyrůstali v křesťanské rodině).¹⁷

Co na téma křesťanské výchovy předškolního dítěte říká dokument Druhého vatikánského koncilu *Prohlášení o křesťanské výchově (Gravissimum educationis)*?

Na základně především prvního článku tohoto dokumentu lze přičíst křesťanské výchově (předškolního dítěte vyrůstajícího ve věřící rodině) plusový bod:

„Za pomoci pokročilých věd psychologických, pedagogických a didaktických mají být děti a mladí vedeni k harmonickému rozvoji tělesných, mravních i duchovních schopností, k zodpovědnému životu ve svobodě a pro překonávání obtíží života. I pohlavní poučení má být přiměřené s postupujícím

¹⁷ Viz JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, 38 – 39

věkem dítěte. Děti a dospívající mají právo na stále dokonalejší poznání Boha a mravních hodnot k vytvoření správného svědomí.“¹⁸

Dále pak např. třetí článek se přiklání ke kladnému spojení dítěte a brzké křesťanské výchovy: „V křesťanském manželství mají být děti již od útlého mládí vedeni k víře v Boha a lásce k bližnímu. Zde také mají poznávat církev a do ní být uváděni.“¹⁹ Rodiče jsou jednoduše ti, kdo mohou dítěti jako první zprostředkovat křesťanskou víru. – O této skutečnosti pohovoří podrobněji následující podkapitola.

2.2 Křesťanská výchova v rodině

Rodina je prvním společenstvím a místem, jež vychovává dítě ke křesťanské víře: „Rodina je kolébkou, dělohou duchovního života. Zde člověk činí zkušenost s Bohem. „Boha nikdy nikdo neviděl,“ ale děti ho objevují v mamince a tatínkovi. Zde začínají chápat smysl slov, jako je přijetí, věrnost, úžas, oběť, společné jídlo atd.“²⁰

Věřící rodič se snaží o své dítě pečovat nejen po stránce tělesné, intelektuální, sociální, ale také po stránce duchovní. V křesťanské výchově jde o pomoc dítěti při hledání cesty k dobru (k Bohu).²¹ Neznamená to však na dítě tlačit a zahlcovat jej informacemi. Není ani tak podstatné přílišné vyprávění o Bohu. Mnohem důležitější je rozvíjet u dítěte jeho duchovní stránku. Nabízet mu stále svou lásku, pochopení a pokoru.

Na druhou stranu je faktem, že předškolní děti jsou zvědavé a všechno je zajímá. Může se stát, že se dítě rodičů samo zeptá, kdo/co je Bůh? (Jelikož o něm či k němu před dítětem pravidelně rodiče hovoří).

Jak tedy dětem v předškolním věku přiblížit pojem Boha, když ho nemohou vidět, slyšet ani si na něj sáhnout?²²

¹⁸ *Prohlášení o křesťanské výchově* (1965), čl. 1. Dostupný z [www: <http://postoloprty.farnost.cz/koncilni-dokumenty/gravissimum-educationis/>](http://postoloprty.farnost.cz/koncilni-dokumenty/gravissimum-educationis/)

¹⁹ Tamtéž, čl. 3.

²⁰ FERRERO, Bruno. *Šťastní rodiče: Křesťanská výchova podle Dona Boska*, 118

²¹ Viz JERÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, 40-41

²² Pozn.: Je však možné, aby si dítě sáhlo (alespoň symbolicky) např. na kříž s ukřižovaným Ježíšem Kristem (Synem Božím) = jakoby hmatatelný symbol Boha.

Malý píše, že děti mohou Boha zakoušet již tím, že v něj věří rodiče, modlí se a žijí podle víry. Matka, která se o dítě (v nejčastějších případech nejvíce) stará, může dítěti velmi dobře zprostředkovat Boha: svou láskou, tělesnou péčí (krmení, koupání), péčí duševní (láskyplný pohled a pohlazení) i duchovní (mluvení k dítěti, zpívání mu). Tato starostlivá a všestranná péče matky je podobná péči Boha.²³

„Matka je ta, kdo pomůže. Je tou, která přispěchá na pomoc, když dítě nařiká, která se postará, když je v tísní, která slyší, když pláče. Matka přijde určitě. Na to se může dítě spolehnout, tomu může věřit. Učí se trpělivě čekat. Matka je jako všemohoucí bohyně.“²⁴ Tímto způsobem může tedy dítě již od narození zakoušet Boha a jeho lásku i přítomnost.

Pokud se ale dítě skutečně dotazuje přímo na Boha, záleží na každém rodiči, jak mu vše vysvětlí a popíše. Jako jedna z možností se nabízí např. tato teorie: Ve vhodném okamžiku, kdy je předškolnímu dítěti dobře a celá rodina je momentálně velmi šťastna a raduje se, lze dítěti slovně popsat Boha jako zdroj jejich rodinného štěstí a pochválit ho či poděkovat mu za to. Dítě si pravděpodobně vydedukuje, že „jakýsi Pán Bůh“ je někdo hodný. Je to někdo hodný a štědrý a díky němu se má rodina dobře.²⁵

Při rozhovoru s dítětem o Bohu je potřebné dbát určitých pravidel. Negativním dopadem na představu dítěte o Bohu by mohlo mít např. to, pokud by rodiče Bohem dítěti vyhrožovali: „Rodiče nesmějí s Bohem nakládat jako s prostředkem a používat ho jako hrozbu; musí poukazovat na osobní vztah k Bohu budováním hlubokých citových základů, a nikoli z něj činit někoho smrtelně nudného a nesympatického.“²⁶ Jak by si potom dítě mělo Boha představovat? Je tedy Bůh ve skutečnosti hodný nebo je zlý?

O Bohu je dále třeba vyprávět dítěti v prostředí, ve kterém je přítomna zároveň láska a řád. Jedno bez druhého je pro vývoj dítěte značně nepříznivé. Jestliže zná od svých rodičů jen lásku, pocit jistoty a bezpečí, není mu přítom ale udáván také řád (věcí, chování atd.), není to správné. Správné by to nebylo ani

²³ Viz TOMÁŠEK, František. *Výchova v rodině*, 50

²⁴ LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*, 9

²⁵ Viz TOMÁŠEK, František. *Výchova v rodině*, 51-53

²⁶ FERRERO, Bruno. *Šťastní rodiče: Křesťanská výchova podle Dona Boska*, 119

v opačném případě: kdyby dítě znalo jen přísná pravidla, zásady a nebyl by mu při tom poskytován dostatek lásky. Dítě by v nejlepším případě²⁷ získalo klamnou představu o životě a nakonec i o Bohu.²⁸

Tato souvztažnost láska – řád a zároveň řád – láska se rovněž zrcadlí ve vztahu člověka k Bohu. Bůh je člověku milujícím Otcem, žádá po něm však určitá pravidla. Problém uváděné souvztažnosti se projevuje v Boží výchově:

„Což jste zapomněli na slova, jimiž vás Bůh povzbuzuje jako své syny: „Synu můj, podrobuj se kázni Páně a neklesej na mysl, když tě kárá. Koho Pán miluje, toho přísně vychovává, a trestá každého, koho přijímá za syna.’ Podvolujte se jeho výchově; Bůh s vámi jedná jako se svými syny. Byl by to vůbec syn, kdyby ho otec nevychoval?“²⁹

Podle mého názoru nejen náboženská, ale i „nenáboženská“ výchova, by se měla uskutečňovat v prostředí plném lásky a pokory, v němž je patrný i smysl pro dodržování stanoveného řádu. Pokud se dítě nenaučí tomu, že „poslouchat se musí“, že je v životě potřeba plnit nějaká pravidla, následkem toho bude, že si dítě bude myslet, že mu rodiče vyplní každé jeho přání, ať se děje, co se děje – a dítě bude rozmazlené.

Problém ale nastává i tehdy, když sám rodič poruší některá pravidla, příp. Boží příkázání, a to ať vědomě či nevědomě, je to nežádoucí. Rodiče jsou (měli by být) vzory pro své děti. Ty totiž své rodiče pozorují, napodobují, poslouchají jejich rozhovory. Může se stát, že dítě zpozoruje něco, co neodpovídá tomu, co rodič předtím tvrdil. Tím se dítě přestává orientovat v tom, co se tedy „může“ a co ne. Bude zmatené i z počínání rodiče samotného. (Nakonec by rodičům mohla postupně klesat jejich autorita, kterou před dítětem původně měli.)

Předtím než rodič bude „přísně“ vychovávat své dítě, by si měl uvědomit, jestli je i on poslušný. Jestli je poslušný před Bohem, před partnerem a sám před sebou. Existuje tolik morálních a mravních požadavků, které rodiče kladou na děti. Drží se jich ale oni sami?

²⁷ Pozn.: V horším případě by z dítěte vyrostl velmi citově labilní jedinec. Je již obecně známo, že nedostatek lásky v dětství (a od narození vůbec) ať ze strany otce, matky či dokonce obou rodičů, je těžkým problémem a příčinou nezdravého prožívání života.

²⁸ PETERKOVÁ, Michaela. *Výchova dítěte v rodině. Podmíněná láska*. Dostupný z [www: <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>](http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php)

²⁹ Žid 12, 5-7

2.3 Duchovní a duševní vývoj předškolního dítěte

Aby bylo možné pochopit vnitřní vývoj dítěte v předškolním věku, které má být vychováváno ke křesťanské víře, je třeba nahlédnout do jeho možností a schopností vnímat okolní svět. Tato podkapitola se proto pokusí přiblížit duchovní a duševní zrání dítěte v předškolním věku.

Podle Rudolfa Steinera³⁰ děti do tří let chovají určité vztahy k duchovnímu světu. Po třetím roce věku jsou ale tyto vztahy zcela jiné. Jelikož v této době začíná být duševní život dítěte vědomější, nemají dále jeho vztahy k duchovnímu světu takovou intenzitu³¹: „část nadsmyslových sil, jež zprostředkovávaly dříve spojení s nadsmyslovými světy, se odděluje, stává se <<nitrem>> dítěte a umožňuje jeho zážitek já.“³²

Podle této teorie lze již v útlém dětství sledovat u dítěte interakce k duchovnímu světu. Však po překročení třetího roku si dítě začíná uvědomovat své vlastní já a od vztahů k duchovnímu světu upouští.

„Malé děti nepožívají ovšem nadsmyslové světy bezprostředně a vědomě. Jsou jistě básníci a myslitelé, kteří s určitostí tvrdí, že ve svém nejranějším dětství takové zkušenosti učinili. Avšak intenzivní spojení s duchovným světem nemusí být vědomé. Steiner mluví o opožděném <<telefonním spojení>> s bytím, v němž dítě bylo před zrozením.“³³

Tento duchovní svět dítěte dle Steinera je utvářen nejen působením mocných nadsmyslových sil, ale i působením sil, které vychází z matky dítěte, z otce a nejbližšího okolí. Proto dítě tak citlivě reaguje na veškeré podněty (nálady, myšlenky, energie) lidí z bezprostředního okolí. A nejvíce na podněty od matky.³⁴

Především matka je tak pro dítě prvním člověkem, kterého vnímá jako zdroj různých duchovních i tělesných podnětů.

³⁰ Pozn: Rudolf Steiner byl filosofem, theosofem, vizionářem, pedagogem a zakladatelem anthroposofie. Zasáhl do celé řady oborů lidské činnosti, ze kterých je nejrozšířenějším waldorfská škola. (Rudolf Steiner - Muž, který uměl všechno - Nejedlo Michael. Dostupný z [www: http://www.nakupniarena.cz/rudolf-steiner-muz-ktery-umel-vsechno-nejedlo-michael.htm](http://www.nakupniarena.cz/rudolf-steiner-muz-ktery-umel-vsechno-nejedlo-michael.htm))

³¹ Viz STEINER, Rudolf. *Výchova ke svobodě: Pedagogika Rudolfa Steinera*. 37

³² Tamtéž, 38

³³ Tamtéž, 37

³⁴ Tamtéž

Posunuli-se nyní od tématu duchovního světa dítěte ke kognitivním možnostem dítěte, jak může ono samo vnímat také hmotný svět, dospějí k otázce, jak nejlépe naučit dítě starší tří let poznávat svět hmotný, ale i svět duchovní, na který zřejmě nemá již tak silné vazby jako mělo do tří let?

Rudolf Smahel³⁵ píše o rozšiřování povědomí předškolních dětí skrze jejich smyslové vnímání. Smyslové vnímání má velký význam pro výchovu obecně, taktéž pro výchovu náboženskou. Nejlepším způsobem pro „dětské poznávání“ je to, když si dítě může vše samo ohmatat. Nesmíme vynechat i ostatní smysly, tj. zrak, sluch, čich a chuť.

Dítě na poznávání a objevování nových věcí potřebuje mít svůj čas a prostor. Není třeba, aby mu rodič (či jiný vychovatel) vzápětí vše vysvětloval a nenechal mu potřebný čas na to, aby si na vše přišlo samo.³⁶ „Je dobré, když se dítě dokáže divit, a když je mu mnoho věcí stejně nepochopitelných jako jeho rodičům, třeba to, že svítí slunce, že uzrávají plody a že v matčině těle roste miminko.“³⁷

Je dále také vhodné ponechat dítěti prostor pro vlastní zkoumání. Touto metodou se u dítěte podporuje smysl pro „to nové“ a s tím související smysl pro náboženství. Podporuje se jeho vnitřní prožívání. Dítě se může samo zamýšlet nad různými skutečnostmi. Samo bude hledat cestu k jejich vysvětlení.³⁸

Jak se ale stane, že se dítě začne obracet přímo k Bohu? „K orientaci na Boha dojde dítě tím, že bývá přítomno modlitbě rodičů. První kontakt s Bohem vyvolá překvapující zkušenost, že se rodiče v určité situaci obracejí na někoho jiného.“³⁹

Předškolní dítě je schopno v určité chvíli zpozorovat, že rodiče nemluví mezi sebou, ale že se obracejí ještě na někoho jiného. Na někoho neviditelného. Dokonce tohoto Neviditelného o něco prosí nebo mu děkují. Dítě vidí a pozná, že

³⁵ Pozn.: Uváděný autor - Doc. Dr. Rudolf Smahel, Th.D. v současnosti přednáší na Univerzitě Palackého v Olomouci. Je také vedoucím Katedry křesťanské výchovy Cyrilometodějské fakulty. V minulosti byl ovlivněn sebeupálením Jana Palacha. Jeho samizdatová literatura zaměřená na duchovní obnovu národa, kterou od roku 1977 vydával, mu způsobila uvěznění na dva roky. Až v roce 1985 mu byl na amnestii vrácen státní souhlas ke kněžské službě. (*Rudolf Smahel (1950) – Životopis*. Dostupný z [www: http://www.pametnaroda.cz/index.php/witness/index/id/2274](http://www.pametnaroda.cz/index.php/witness/index/id/2274))

³⁶ SMAHEL, Rudolf. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině*, 46

³⁷ LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*, 28

³⁸ Viz SMAHEL, Rudolf. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině*, 46

³⁹ LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*, 10-11

jsou rodiče při této zvláštní promluvě vždy velmi vážní. Působí tak, že jim jde oběma o něco důležitého.

Toto hovoření rodičů s někým dalším, ačkoliv fyzicky nepřítomným, může být pro dítě zajímavé. Dítě cítí, že z rodičů při promluvě vyzařuje láska, důvěra a naděje. Tímto způsobem může dítě zažívat zkušenosti s Bohem ještě před tím, než o Bohu začne přemýšlet hlouběji.⁴⁰

Smahel klade v rámci náboženské výchovy dítěte důraz na jeho individuální pocity a na jeho vývojový stupeň. Dle něj není dobré dítě zahlcovat a přetěžovat informacemi o biblických dějinách. Není ani správné se ptát, co může učinit náboženská výchova už v předškolním věku? Je smysluplnější se ptát, jakým způsobem se dítě může cítit jako celý člověk dnes – v Boží přítomnosti?

Vždyť prapůvodní věcí náboženské výchovy je to, zda je do každé nové skutečnosti, kterou dítě nyní učiní, co se naučí, vpravována plnost života (láska, vnímavost pro druhé a pro veškeré stvoření).⁴¹

⁴⁰ LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*, 11

⁴¹ Viz SMAHEL, Rudolf. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině*, 56-57

3 Křesťanské organizace pro předškolní děti

V předchozí kapitole se práce zabývala tématem křesťanské výchovy. Snažila se zachytit vnitřní vývoj předškolního dítěte, uvažovala nad vhodností křesťanské výchovy právě u dětí v předškolním věku. Zvláštní pozornost věnovala také problému křesťanské výchovy v rodině.

Nyní přichází na řadu prezentace křesťanských organizací, které má práce snahu najít a charakterizovat. Jedná se o organizace, jež nabízejí různé služby zpravidla věřícím rodinám. (Rodina však nemusí být v každém případě věřící).

Mezi organizace, které tedy s rodinou navzájem spolupracují v oblasti náboženské výchovy předškolních dětí, patří:

- církevní mateřská škola,
- křesťanské rodinné centrum,
- centrum pro rodinu,
- křesťanská pedagogicko-psychologická poradna.

3.1 Církevní mateřská škola

Církevní mateřská škola (CMŠ) je jedinečným prostorem, kde se setkává výchovné působení rodičů s křesťanskou výchovou pedagogů.

Do církevních mateřských škol přihlašují své děti rodiče, kteří hledají pro své dítě prostor, v němž se bude předškolní výchova odehrávat v křesťanském duchu. Prostor, který je plný přátelské a rodinné atmosféry, která je právě pro CMŠ typická.

Podmínky pro předškolní vzdělávání v církevních mateřských školách je upravováno především těmito dokumenty:

- *Zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (2004),*
- *vyhláškou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2005),*
- *Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (2006),*
- *Etickým kodexem křesťanského učitele (2005).*

Každá CMŠ má, stejně jako necírkevní mateřské školy, vlastní vzdělávací program odpovídající celkovému zaměření a individuální specializaci konkrétní CMŠ.

Nyní budu charakterizovat čtyři konkrétní CMŠ, které poslouží nejen pro zachycení povahy CMŠ, ale poslouží také jako podklad pro praktickou část práce.

3.1.1 Církevní mateřská škola Studánka

CMŠ Studánka vznikla na základně přání rodin patřících k římskokatolické farnosti na Lhotce. Tyto rodiny založily občanské sdružení, které mělo napomoci jejímu vzniku. Roku 1991 pak Arcibiskupství pražské zřídilo CMŠ.

Tato MŠ je tedy k dispozici dětem z křesťanských rodin, ale i dětem, jejichž rodiče jsou bez vyznání. Školka je rodinného typu a nebrání přijímat děti s lehčími formami postižení a poruchami učení ani děti, které měly v jiných školkách obtíže se začleněním.

Vzdělávací program CMŠ Studánka se opírá o tyto tři body:

- křesťanské etické hodnoty,
- školka má vlastní vzdělávací program s názvem „Pramínky“,
- ekologická výchova.⁴²

„Křesťanský základ školky se projevuje v hodnotách, které se dětem snažíme zprostředkovávat – spolupráce, schopnost odpustit či úcta k druhému člověku. Paní učitelky ke každému dítěti přistupují jako k jedinečnému originálu, který má své individuální schopnosti a potřeby. Tyto principy jsou v souladu i s alternativním vzdělávacím programem „Začít spolu“⁴³, ke kterému se školka přihlásila v roce 1993 a jehož prvky jsme do teď v ŠVP zachovali.“⁴⁴

CMŠ úzce spolupracuje s rodinou. Spolupráce se projevuje např. v možnosti rodičů zapojit se do různých činností školky. Je tam zvykem, že když

⁴² Církevní mateřská škola Studánka, *O školce*. Dostupný z www: <<http://www.cms-studanka.cz/O-skolce>>

⁴³ BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*, 99. Program *Začít spolu* spadá pod mezinárodní asociaci ISSA (= International Step by Step Association). Cílem této organizace je podpora demokratických principů a posílení spolupráce rodičů při vzdělávání předškolního dítěte a dítěte mladšího školního věku.

⁴⁴ Církevní mateřská škola Studánka, *O školce*. Dostupný z www: <<http://www.cms-studanka.cz/O-skolce>>

dítě CMŠ začne navštěvovat, alespoň jeden z rodičů se stane členem „Občanského sdružení Studánka“.

Toto sdružení má dva stěžejní cíle:

- spolupráce se školkou,
- oživení dění v obci – pořádání akcí pro veřejnost.⁴⁵

3.1.2 Církevní mateřská škola Srdíčko

Zřizovatelem této CMŠ je rovněž Arcibiskupství pražské, které jí dalo za vznik roku 1993. Podobně jako u Studánky se školka rozvinula pomocí iniciativy rodičů, kteří si oblíbili křesťanský přístup v jedné třídě obecné MŠ. Na tu pak CMŠ Srdíčko navázala. Postupně ji začali vyhledávat i nevěřící rodiče především pro její pozitivní atmosféru a zaměření.

Pro tuto CMŠ je křesťanská výchova nezbytnou součástí celkového rozvoje dítěte. Snaží se dětem předávat křesťanské hodnoty, učí je vzájemné toleranci, pochopení a samostatnosti řešit vzniklé problémové situace.

CMŠ se nebrání integraci dětí s postižením. Její spolupráce s rodinou je velmi dobrá.⁴⁶ Rodina je pro školku rovnocenným partnerem, s nímž si staví vztah založený na důvěře, vstřícnosti, pochopení, respektu a ochotě spolupracovat.

Vždy na začátku školního roku rodiče vyplňují dotazník týkající se jejich dítěte, ze kterého školka vychází vzhledem k individuálním potřebám dítěte. Zvláště prohlubována je spolupráce s rodiči při přípravě jejich předškolních dětí k nástupu do 1. třídy ZŠ.

Rodiče se mohou podílet a účastnit se různých akcí MŠ, poznávat se mezi sebou. Pravidelně se setkávají na aktivitě s názvem „Káva od srdce“, na které se sami podílejí.

CMŠ Srdíčko spolupracuje i dalšími organizacemi, např. s Římskokatolickou farností u kostela sv. Jakuba Staršího, s Křesťanskou

⁴⁵ Církevní mateřská škola Studánka, *O školce*. Dostupný z [www: <http://www.cms-studanka.cz/O-skolce>](http://www.cms-studanka.cz/O-skolce)

⁴⁶ KUCHYŇKOVÁ E., PODKALSKÁ M. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM církevní mateřské školy Srdíčko: „*Správně vidíme jen Srdcem*“, 5-6, 2010-2011 [cit. 2012-08-29]. Dostupný z [www: <http://www.cms-srdicko.cz/docs/svp2012.pdf>](http://www.cms-srdicko.cz/docs/svp2012.pdf)

pedagogicko-psychologickou poradnou, s pedagogickými školami – v rámci praxi studentů či s různými církevními školami.⁴⁷

Název vzdělávacího programu CMŠ zní: „Správně vidíme jen Srdcem“. CMŠ klade důraz na vytváření kladných vztahů mezi pedagogem a každým jednotlivým dítětem a také mezi dětmi navzájem. Pedagog pomáhá dítěti utvářet nenásilnou formou i jeho vztah k Bohu. Zdůrazněna je rovněž krása k samotnému stvoření. Děti jsou tedy vedeny k ekologickému myšlení a zodpovědnosti za své chování. Některé pilíře CMŠ Srdíčka jsou např.:

- rozvíjení charakterových a volných vlastností dítěte ve spolupráci s rodinou,
- seznamování dětí se základy duchovního života a jejich postupné rozvíjení,
- vedení dětí k rozlišování materialistické a duchovní stránky života,
- předávání dětem základů toho, jak se stát dobrým člověkem.⁴⁸

3.1.3 Katolická mateřská škola sv. Klimenta

Tato školka je také zřízena Arcibiskupstvím pražským a vznikla v roce 1990. Docházejí do ní děti rodičů, kteří se navzájem znají. Klade se tam důraz na upevňování pozitivního citového vztahu mezi mladším a starším dítětem.

Děti jsou v této MŠ vedeny k důvěře v Boha a k základním principům křesťanské víry. Je tam praktikována pedagogika Franze Ketta⁴⁹, která je specifická tím, že pojímá dítě celostně: i s jeho duchovním rozměrem.⁵⁰

Co je dále do vzdělávacího programu zařazováno, je pravidelná modlitba. Dítě se má ve školce cítit bezpodmínečně přijaté. Pedagog mu pomáhá získat

⁴⁷ KUCHYŇKOVÁ E., PODKALSKÁ M. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM církevní mateřské školy Srdíčko: „*Správně vidíme jen Srdcem*“, 13-14, 2010-2011 [cit. 2012-08-29]. Dostupný z [www: <http://www.cms-srdicko.cz/docs/svp2012.pdf>](http://www.cms-srdicko.cz/docs/svp2012.pdf)

⁴⁸ Tamtéž, 7

⁴⁹ Pozn.: Tento pedagogický směr se původně rozvíjel jako katechetický způsob práce s předškolními dětmi, které pocházejí z problematických sociálních podmínek. Později se z něj utvořil pedagogický systém se svými vlastními postupy, principy a metodami práce. Nezaměřuje se pouze na předškolní děti. (Společnost pro celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta, o. s., *Hlavní strana*. Dostupný z [www: <http://www.kett.cz/clanky/hlavni>](http://www.kett.cz/clanky/hlavni))

⁵⁰ Katolická mateřská škola sv. Klimenta. *Čím se KMŠ liší od ostatních MŠ?* Dostupný z [www: <http://www.kms-kliment.cz/>](http://www.kms-kliment.cz/)

pozitivní obraz sebe sama, který je obohacován vlastní iniciativou, pro kterou je tu rovněž prostor a vytvořené podmínky.

Pedagogové se v KMS sv. Klimenta vyhýbají využívání autority moci, upřednostňují spíše autoritu vlivu. Snaží se jít sami dětem příkladem dobrého člověka. Takto ovlivňují posléze chování a jednání dětí samotných.⁵¹

3.1.4 Mateřská škola Katolická Beroun

Roku 1992 vznikla v Berouně myšlenka zřídit křesťanské předškolní školství. Jejím iniciátorem byl P. Libor Bulín, dřívější berounský farář. Provoz školy byl však zahájen až v roce 1993.⁵²

KMS Beroun je jednotřídní mateřskou školou. Zvláštní pozornost je věnována výchově v duchu křesťanské etiky. Je v ní vytvářeno rodinné prostředí. Školka připravuje pravidelně nejrůznější akce, divadélka, společné programy s rodiči, dětské dny, školy v přírodě nebo výlety. Nabízí také výuku anglického jazyka, výtvarný či přírodovědný kroužek, plavecký výcvik nebo hru na flétničky.

KMS spolupracuje s pražskou Křesťanskou pedagogicko-psychologickou poradnou a se Svatojánskou kolejí – Vyšší odbornou školou pedagogickou.⁵³

Následující podkapitola uvádí další organizace, které se mohou podílet na rozvíjení křesťanské výchovy u předškolních dětí.

3.2 Nabídka křesťanských rodinných center a center pro rodinu

Křesťanská rodinná centra (dále jen KRC), jak je již z jejich názvu patrné, se nezaměřují pouze na předškolní dítě a na podporu jeho výchovy v náboženském duchu. Zaměřují se na celou rodinu. Jsou otevřena setkávání rodičů a jejich dětí. KRC podporují vztahy v rodinách a sdílejí s nimi křesťanské hodnoty jak ve výchově, tak také v manželství.⁵⁴

⁵¹ Katolická mateřská škola sv. Klimenta. *Čím se KMS liší od ostatních MŠ?* Dostupný z [www: <http://www.kms-kliment.cz/>](http://www.kms-kliment.cz/)

⁵² Římskokatolická farnost Beroun. Katolická mateřská škola Beroun, *Z historie školy*. Dostupný z [www: <http://www.beroun-farnost.ic.cz/>](http://www.beroun-farnost.ic.cz/)

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Křesťanské rodinné centrum, *Petrklíč je tady pro tátu, mámu... i tebe*. Dostupný z [www: <http://www.petrklic-krc.cz/>](http://www.petrklic-krc.cz/)

Zřizovateli KRC nemusí být církev, ale mohou jimi být různá občanská sdružení. Poslání a aktivity těchto organizací vycházejí z křesťanských hodnot. Respektují přitom Úmluvu o právech dítěte, Legislativní rámec ČR či Všeobecnou deklaraci lidských práv Spojených národů.⁵⁵

KRC jsou často členy Sítě mateřských center v ČR. Ta vznikla roku 2002 na základě spolupráce mateřských center. Síť mateřských center rozvíjí občanský život komunity, hodnoty rodiny a úkoly rodičů při výchově dětí v rámci celé společnosti.⁵⁶

Podobným typem zařízení jsou centra pro rodinu. Center pro rodinu je v ČR velmi mnoho. V Praze se nachází např. Centrum pro rodinu při Arcibiskupství pražském. Toto centrum zajišťuje výchovné, vzdělávací a formační programy pro snoubence, manžele a rodiny. Spolupracuje s dalšími církevními a necírkevními organizacemi.⁵⁷ Idea uvedeného centra pro rodinu je vyjádřena takto:

„Naše činnost je postupná v tom smyslu, že chceme kráčet s rodinou a doprovázet ji krok za krokem v různých úsecích jejího vytváření a rozvoje. V tom se neomezujeme jen na nejbližší křesťanské rodiny, ale naši pomoc nabízíme i ostatním. Chceme se společně přibližovat ideálu rodiny, jakou chtěl Stvořitel "na počátku" a jakou obnovil Kristus svou výkupnou milostí.“⁵⁸

Národní centrum pro rodinu bylo založeno roku 1996 Českou biskupskou konferencí jako nezisková organizace. Centrum podporuje rodinu a veškeré možné aktivity kolem ní. Je rovněž informačním centrem pro diecézní a regionální centra pro rodinu.

Národní centrum pro rodinu se orientuje i v zahraničních aktivitách týkajících se rodiny. Spolupracuje např. s Institutem pro manželství a rodinu ve Vídni, s Vídeňským výborem nevládních organizací pro rodinu nebo s evropskou Federací katolických rodinných svazů.⁵⁹

⁵⁵ Etický kodex, *I. Etické principy organizace*, Praha [cit. 2009-03-31]. Dostupný z [www: <http://www.rodinnecentrum.cz/eticky-kodex/>](http://www.rodinnecentrum.cz/eticky-kodex/)

⁵⁶ *Síť mateřských center o.s.* Dostupný z [www: <http://www.materska-centra.cz/>](http://www.materska-centra.cz/)

⁵⁷ Arcibiskupství pražské, *O nás*. Dostupné z [www: <http://cpr.apha.cz/onas/>](http://cpr.apha.cz/onas/)

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Katolická církev v České republice, *Centra pro rodinu*. Dostupný z [www: <http://www.cirkev.cz/cirkev-se-setkava/centra-pro-rodinu/>](http://www.cirkev.cz/cirkev-se-setkava/centra-pro-rodinu/)

3.3 Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna

Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna (KPPP) poskytuje služby dětem, mládeži, rodičům, pedagogům včetně katechetů v oblasti výchovy a vzdělávání. KPPP spolupracuje se školami, školskými zařízeními a dalšími institucemi zajišťující péči o děti, mládež a rodinu.

Např. Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna v Praze byla zřízena roku 2005 Arcibiskupstvím pražským. Svou činnost řídí dle předpisů zřizovatele, MŠMT a obecně platnými předpisy.⁶⁰

„Specifické poslání křesťanské pedagogicko-psychologické poradny spočívá v přímém zapojení křesťanských výchovných zásad do poradenské praxe. Řada rodičů se na naši poradnu obrací, protože se chce poradit o výchovných otázkách. Křesťanští rodiče je dosti často vnímají v souvislosti se svým náboženským přesvědčením. V KPPP otevírají toto téma snadněji, protože vědí, že se setkávají s odborníky, kteří jim rozumí. Na druhé straně pracovníci poradny nezjišťují náboženskou orientaci rodičů a pokud oni sami toto téma neotevřou, pracovníci sami o něm nemluví.“⁶¹

KPP v Praze poskytuje rodinám tyto služby:

- posouzení školní zralosti dítěte (včetně doporučení, jakým způsobem dítě na školu připravit),
- návrh na zařazení dítěte do běžné či speciální MŠ,
- pomoc při řešení výchovných problémů v rodině nebo v MŠ, nabídka kurzu „Nebojte se psaní“ (tento kurz je založen na preferenci předcházení potíží nežli jejich následného napravování).⁶²

⁶⁰ Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna, *O nás*. Dostupný z [www: <http://www.lokola.cz/ext/?u=http://skolstvi.apha.cz/krestanska-pedagogicko-psychologicka-poradna/>](http://www.lokola.cz/ext/?u=http://skolstvi.apha.cz/krestanska-pedagogicko-psychologicka-poradna/)

⁶¹ Tamtéž, *Poslání KPPP*.

⁶² Tamtéž, *Služby poskytované poradnou*.

4 Formy spolupráce

V předchozí kapitole jsou uváděny a popisovány jednotlivé organizace, které se podílejí na rozvíjení náboženské výchovy předškolních dětí a které vzájemně spolupracují s rodinou..

Dále se práce bude orientovat na konkrétní formy spolupráce mezi rodiči a římskokatolickou církví, kterými je možno dítě angažovat do oblasti křesťanské víry.

4.1 Katecheze a předškolní dítě

Za jednu z forem spolupráce mezi rodinou a církví lze považovat katechezi. Nejprve připomenu samotný pojem katecheze.

Dokument České biskupské konference *Instrumentum Laboris* charakterizuje pojem katecheze takto: „Katecheze má zcela pastorační ráz, jejím výsadním místem je farní společenství, které nemůže nahradit nic jiného, ani výuka ve škole nebo katecheze spojené s udílením svátostí.“⁶³ *Katechismus katolické církve* popisuje katechezi vzhledem k jejímu členění:

„Katecheze se člení ve vztahu k některým složkám pastoračního poslání církve, aniž by ji bylo možno za ně zaměnit. Jsou to složky, které mají katechetický ráz, připravují katechezi anebo z ní vyplývají: první z nich je hlásání evangelia neboli misionářské kázání s cílem vzbudit víru, dále pak hledání důvodů k víře, zkušenosti křesťanského života, slavení svátostí, začlenění do církevního společenství, apoštolské a misionářské vydávání svědectví o víře.“⁶⁴

Katecheze znamená výchovu k víře. Je to proces, jenž se může uskutečňovat po celý náš život. Ústředním bodem katecheze je křesťanské společenství. Určité křesťanské společenství představuje různá prostředí, ve kterých se katecheze koná, tj.:

- katecheze ve farnosti,
- katecheze v rodině,
- katecheze v katolických školách

⁶³*Instrumentum Laboris* k Plenárnímu sněmu, 2003. § 45, a)

⁶⁴*Katechismus katolické církve* (2001). § 6

- a katecheze v rámci hnutí.⁶⁵

Katecheze ve farnosti znamená práci s dětmi, s mládeží i s dalšími věkovými skupinami. Tvoří ji celek katechetických nabídek, které jsou těmto jednotlivým skupinám určeny.⁶⁶ „Katecheze ve farnosti je záležitost průběžná respektive realizovaná takovým způsobem, že umožňuje a podporuje pokud možno plynulé navazování jednotlivých katechetických činností na sebe navzájem.“⁶⁷

Katecheze v rodině (rodinná katecheze) je charakteristická tím, že je v ní společně sdílen běžný rodinný život. Je spojena s citovými vztahy, které jsou přítomny mezi rodiči a dětmi a které jsou v rodině dále rozvíjeny. Rodinná katecheze hraje ve výchově nezastupitelnou roli.

Posledním místem pro katechezi jsou hnutí (a sdružení). Členové těchto křesťanských společenství žijí velmi hluboce z víry. Žijí láskou k bližnímu, evangelizací, modlitbou.⁶⁸

A v jakém prostředí může tedy probíhat katecheze předškolního dítěte?

- ve farnosti,
- v rodině,
- v katolických MŠ, popř. v jiných církevních předškolních zařízeních.

Účinná katecheze předškolních dětí se do značné míry odvíjí od toho, jak dítě vnímá víru svých rodičů. Jak vnímá jejich vztah k Bohu. Aby dítě přijímalo nějakou skutečnost za pravdivou, potřebuje vědět, že tuto skutečnost přijímají i jeho rodiče a celý zbylý okruh lidí, kterému důvěřuje.

Katechetickou práci s předškolními dětmi je proto nutno provazovat „s pomocí víře dospělých“, kteří mají na dítě největší vliv. Pro dítě je směrodatné to, jak se jeho maminka, tatínek (nebo např. paní učitelka v CMŠ) modlí, jaký má vztah k Bibli apod. Teprve na tomto základě je dítě jaksí věrohodně ochotno vstřebávat to, co je mu katecheticky předkládáno.⁶⁹

⁶⁵ *Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech*, 2007, 25

⁶⁶ Tamtéž, 27-28

⁶⁷ Tamtéž, 28

⁶⁸ *Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech*. 2007, 29

⁶⁹ Tamtéž, 33

S tím souvisí i neodmyslitelná jednotnost spolupráce všech katechetických činitelů. Bez jednotnosti by katecheze dítěte nebyla správná. Tím, že by jeden z katechetických činitelů nevychoval dítě k víře v souladu s katechezí dítěte vedenou jinou osobou, docházelo by k neshodám. Negativní vliv plynoucí z nejednotnosti celkové katecheze dítěte by se potom projevil jeho nesprávnou orientací v dané věci.

Při katechezí předškolního dítěte by měli mezi sebou spolupracovat jak rodiče, tak katecheta /katechetka, kmotr nebo paní učitelky v církevní MŠ a další lidé, kteří dítě vychovávají.⁷⁰ Do velké míry tedy záleží na spolupráci rodičů a církve, ale i na další spolupráci s ostatními katechetickými činiteli.

Katecheze dětí předškolního věku by se mělo docilovat neustálým objevováním (dětmi) něčeho nového. Katecheze by měla být katechezí „hrou“, ačkoliv se při ní nesoutěží a nerozdávají se žádné sladké odměny. Katecheze se nesoustřeďuje na výkony dětí. Jde v ní o výchovu vedenou ke smyslu pro utváření zkušenosti víry a k radosti ze společného slavení víry.⁷¹

Co vše patří ke katechezí předškolního dítěte? Ke katechezí v rodinném prostředí může patřit např. první modlitba a první rozhovor o Bohu nebo účast dítěte na křesťanských rodinných rituálech.

V jiném nežli rodinném prostředí (zpravidla na farnosti) existují organizované formy katecheze jako předškolní náboženská výchova v kroužku, biblické a náboženské kroužky.⁷²

Dnešní teologové se ale domnívají, že není vhodné příliš zasvěcovat děti do tajů biblických textů, které jsou složité a pro malé děti dosti nesrozumitelné. Někteří odborníci tvrdí, že díky určitým pasážím z Bible by mohlo dětem zůstat v hlavě něco, co by později mohlo narušit jejich vztah k víře, ba snad mu i přímo zamezit.⁷³

Také podle mého názoru je důležité uvážit, jakou biblickou tematiku předškolním dětem prezentovat. Leistová píše, že dětem v předškolním věku by se ještě nemělo vyprávět o utrpení Ježíše Krista, o jeho ukřižování apod. Tato

⁷⁰ Viz NOVÁKOVÁ, Consilie. *Katechetika*, 91

⁷¹ *Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech*. 2007, 33

⁷² Viz NOVÁKOVÁ, Consilie. *Katechetika*, 89

⁷³ Viz LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*, 30

křesťanská pravda je podle Leistové do značné míry přesahující chápání dítěte i jeho schopnost ji správně a bezpečně vstřebat.

O Bohu nebo Ježíši je vhodné číst dítěti vždy kratší část. Např. zprávu o stvoření světa může být lépe přijatelné rozdělit na několik krátkých částí: na více večerů. Dítě by pak z pasáže o stvoření světa mělo vyrozumět, že svět a vše, co je v něm, patří k Bohu.⁷⁴

Následující exkurz nabízí pohled na to, jakým způsobem se předškolním dětem v některých CMŠ předkládá konkrétní příběh z Bible v německých zemích.

Exkurz: Příběh matky a jejích sedmi synů

V knize „Religiöse Erziehung in Kindergarten und Familie“ (= Náboženská výchova v mateřské škole a rodině) autor Johann Hoffmeier uvádí metody, příklady a techniky, jakými lze pracovat s dětmi v CMŠ. Popisuje, jak jim nejlépe nastínit křesťanské tradice, smysl některých biblických příběhů a pojem Boha vůbec.

V knize se nachází i tematické obrazy s Pannou Marií a Ježíšem Kristem. K dispozici tam jsou dokonce ukázky not k různým křesťanským písním a další materiály.

Zaujalo mě autorovo podání příběhu „Die Mutter der Makkabäer“ (= Matka a jejích sedm synů) dětem. Autor tento biblický příběh přirovnává k vyprávění o vlku a sedmi kůzlátkách, které předškolní děti většinou znají od svých rodičů.

Příběh o matce a jejích sedmi synech je v knize prezentován tím způsobem, že vypravěč nejprve připomíná, co vše maminka ve vyprávění dělala pro svá kůzlátka. Až poté autor začíná vstupovat do příběhu matky, která měla sedm synů.

Říká, že tato matka udělala pro své syny všechno, co vždy maminka dělá pro své děti. Maminka synům: uvařila, vyprala, něco jim vyprávěla a hrála si s nimi.⁷⁵

Pokračování biblického příběhu je provázáno tím, že matka pro svých sedm synů činí ještě něco jiného: vypráví jim o Bohu, který je Stvořitelem všeho a když mu člověk naslouchá a dělá to, co si přeje, stane se každý z nás dobrým a šťastným člověkem.

Vypravěč uvádí přirovnání k příběhu: matka (koza) varuje svá kůzlátka před zlým vlkem: stejně tak i zde matka varuje své syny, a to před zlými lidmi. (V biblickém příběhu je však namísto vlka zápornou postavou král).

Ten se snažil všechny svůj lid odvést od Boha. Nabízel člověku bohatství, pokud ho uposlechne. V opačném případě smrt. Jenže matka a všichni její synové

⁷⁴Viz LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem*, 31

⁷⁵Viz HOFMEIER, Johann. *Religiöse Erziehung in Kindergarten und Familie. Teil 2*, 81-82

i přes královy výhrůžky přiznali, že budou dělat to, co si přeje Bůh a nikoli to, co si přeje on.⁷⁶ Překonali tedy strach ze smrti a zůstali věrní Bohu: „Gott gab ihnen dazu die Kraft, die stärker ist als der Tod.“⁷⁷ (= Bůh jim dal k tomu sílu, která je silnější než smrt.)

Tímto exkurzem jsem chtěla poukázat na to, jak je možné předškolnímu dítěti vhodně (?) podat konkrétní biblický příběh a zprostředkovat mu tím některé aspekty křesťanské víry. Velmi funkční jsou jistě vložené příklady k situacím v příběhu k situacím v dětem známém vyprávění o vlku a kůzlátkách. Jejich prostřednictvím je pro děti mnohem snazší si představit vyprávěný příběh i jeho okolnosti.

Tato aplikace (spolu s jednoduchým a jasným odkazem na skutečný život dětí) může v dítěti dle mého názoru rozvíjet asociační a snad i symbolické myšlení, které je pro náboženskou výchovu podstatné.

Tento výše uvedený způsob, jakým je dětem v některých německých CMS podáván konkrétní biblický příběh, se mi zdá docela efektivní. Jestli je vhodný, to si netroufám přímo ohodnotit.

4.2 Návštěva kostela

Tato podkapitola pohovoří o první návštěvě kostela rodičů s předškolním dítětem. Tuto skutečnost považuji za další možnou formu, prostřednictvím které mezi sebou může navzájem spolupracovat rodina a církev za účelem rozšíření náboženské výchovy u dítěte.

Při návštěvě kostela (popř. jiného náboženského místa) dochází k velmi živému přiblížení se křesťanským tradicím a k Bohu.

Dle mě nezáleží na tom, jestli se první návštěva kostela rodičů s předškolním dítětem uskuteční např. tehdy, když se koná mše svatá, anebo spontánně: v rámci příjemné procházky.

Druhá varianta se mi zdá v určitém smyslu vhodnější (kvůli tomu, aby dítě svým překvapením a nejruznějšími otázkami nenarušovalo mši). Pokud ale rodiče

⁷⁶ Srov. 2 Mak 7, 30

⁷⁷ HOFMEIER, Johann. *Religiöse Erziehung in Kindergarten und Familie, Teil 2*. 83

přijdou do kostela mimo tuto dobu, mohou tam dítěti v klidu vysvětlovat, v jakém že se to prostředí nachází. Anebo se nabízí další možnost: rodiče své dítě předem na návštěvu kostela připraví a vyloží mu, jak se tam má a nemá, zpravidla při mši, chovat.

Je nutné připomenout, že na mši svatou musí být předškolní dítě připravené a zralé. Pokud dítě ještě nezvládá alespoň malou sebekontrolu a často neposlouchá, rodiče by jej na ní neměli přivádět: „Dítě má vědět, že v kostele se má chovat jinak, než doma anebo na ulici. Bylo by nesprávné nutit malé neklidné dítě, půl hodiny nebo ještě déle v kostele ke klidu.“⁷⁸

Myslím, že celé prostředí kostela včetně posvátných předmětů a míst v něm, musí být pro dítě velkým zážitkem. Natož pak přítomnost místního kněze, který je neobvykle oděn, může v dítěti vyvolat velký údiv a různé otázky (pokud není dítě předem informováno).

Také při hudbě varhan v kostele si může dítě leccos představovat. Prostřednictvím odzpívanych či řečených náboženských slov může asociovat a spojovat si je např. s některými křesťanskými symboly v kostele.

Po návštěvě kostela bude dítě pravděpodobně o všem, co vidělo, slyšelo a zažilo jisto jistě s nadšením každému vyprávět. Může se mu, v prostředí kostela, domnívat se, líbit natolik, že si bude přát kostel navštěvovat pravidelně.

⁷⁸ TOMÁŠEK, František. *Výchova v rodině*, 60

5 Spolupráce s církevní mateřskou školou v praxi

Tato část práce má za cíl přiblížit kvantitativní dotazníkové šetření, které probíhalo ve čtyřech konkrétních církevních mateřských školách. Šetření se zaměřovalo na zmapování různých aspektů a podmínek spolupráce CMŠ s rodiči ohledně rozvíjení náboženské výchovy u jejich dětí.

Pro připomenutí se jednalo o tyto církevní mateřské školy CMŠ v Praze:

- Církevní mateřská škola Studánka,
- Katolická mateřská škola sv. Klimenta,
- Církevní mateřská škola srdíčko. A dále o Mateřskou školu Katolickou Beroun.

S uvedenými CMŠ jsem se zkontaktovala a zadala jim pro rodiče celkem 60 dotazníků k vyplnění, tj. do každé školy 15 dotazníků. Podoba univerzálního dotazníku se nachází v Příloze 1 na konci práce.

Již v Úvodu práce byly pro toto šetření stanoveny hypotézy:

- 1) Na základě informací uváděných v teoretické části je patrné, že spolupráce mezi rodiči a konkrétními církevními mateřskými školami je dobrá.
- 2) Předpokládám, že většina rodičů dětí navštěvujících církevní mateřskou školu také sama různými způsoby rozvíjí křesťanskou výchovu dítěte.
- 3) Dále předpokládám, že do církevní mateřské školy přihlásili své dítě rodiče, kteří jsou v častých případech římskokatolického vyznání víry.

Tyto tři hypotézy byly v průběhu šetření testovány především skrze pokládání jasných otázek v dotazníku. Např. otázky zaměřené na problém jedné z uvedených hypotéz: Považujete se za věřícího člověka? Hlásíte se ke konkrétní církvi? Máte-li partnera, jaký má vztah k víře?

Každý dotazník obsahoval devět otázek pokládaných tak, abych zjistila především informace týkající se obsahu hypotéz. Otázky také směřovaly k tomu, aby rodiče jasně vyjádřili své postoje k CMŠ jako organizaci, která s nimi spolupracuje na křesťanské výchově jejich dětí.

Co se týče návratnosti dotazníků, pro určitý přehled poslouží následující body:

- a) Mateřská škola Katolická Beroun vrátila od rodičů 15 vyplněných dotazníků,

b) Katolická mateřská škola sv. Klimenta vrátila od rodičů 6 vyplněných dotazníků, 2 nevyplněné a 7 dotazníků se nevrátilo,

c) Církevní mateřská škola Studánka vrátila 9 vyplněných dotazníků a 6 nevyplněných,

d) Církevní mateřská škola Srdíčko vrátila 13 vyplněných dotazníků a 2 dotazníky se nevrátily.

Všech rozdaných 60 dotazníků se tedy v závěru rozdělilo tímto způsobem:

- 43 dotazníků bylo vyplněných,
- 8 dotazníků nevyplněných
- a 9 dotazníků se nevrátilo.

Vzhledem k výše uvedených informacím lze tvrdit, že návratnost dotazníků byla relativně velká.

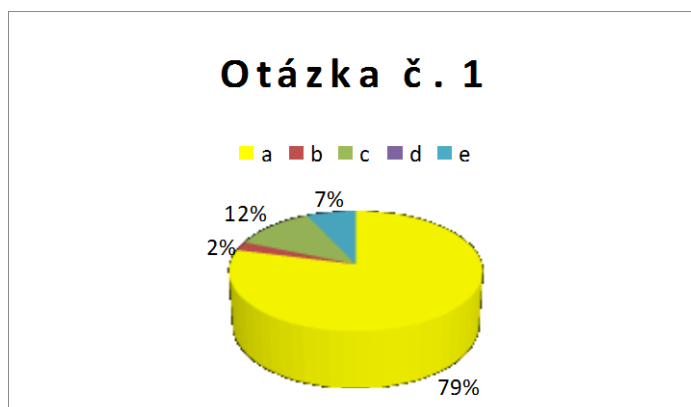
5.1 Výsledky dotazníků

Následující grafické znázornění zobrazí v procentech jednotlivé údaje o počtu rodičů, kteří dotazníky vyplňovali. Každá otázka dotazníku má svůj koláč a ten je označen podle čísla otázky.

Každé písmeno obsažené v grafu označuje v procentech součet všech zaškrtnutých písmen u všech 43 dotazníků. Např. písmeno a) označuje u všech grafů vždy a jen procento všech rodičů, kteří zaškrtili v patřičné otázce právě písmeno a).

Jelikož u každé otázky bylo možno zaškrtnout možnosti a) – h) a počet udávaných možností a) – h) není u všech otázek stejný, každý graf tedy obsahuje různý počet písmen, např. pouze možnosti a) – c) nebo a) – d).

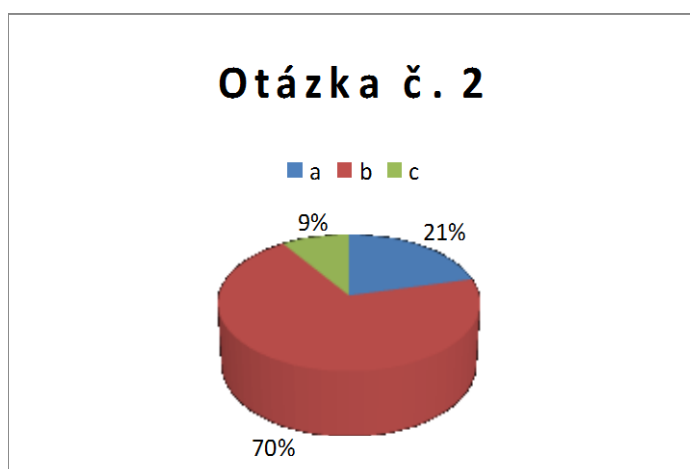
První graf, tj. Otázka č. 1, tedy znázorňuje první otázku v dotazníku: „Považujete se za věřícího člověka?“ U této otázky většina lidí, což je 79 %,

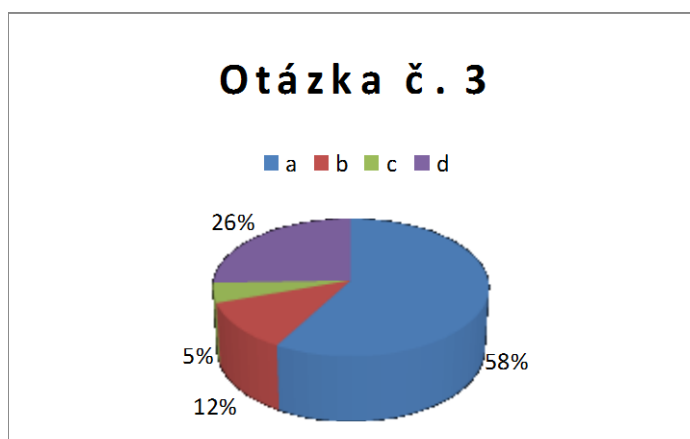
odpověděla za a) *Ano*. Jen 2 % rodičů zaškrtnla za b) *Považuji se za věřícího člověka, ale nikoli za křesťana*. 12 % odpovědělo za c) *Do jisté míry ano*. 7 % pak za e) *Ne*. a odpověď d) *Nevím*. nezaškrtnl nikdo.

Otázka č. 2 se zaměřovala na přináležení rodičů ke konkrétní církvi: „Hlásíte se ke konkrétní církvi? Zvolte, prosím, jednu z následujících možností.“

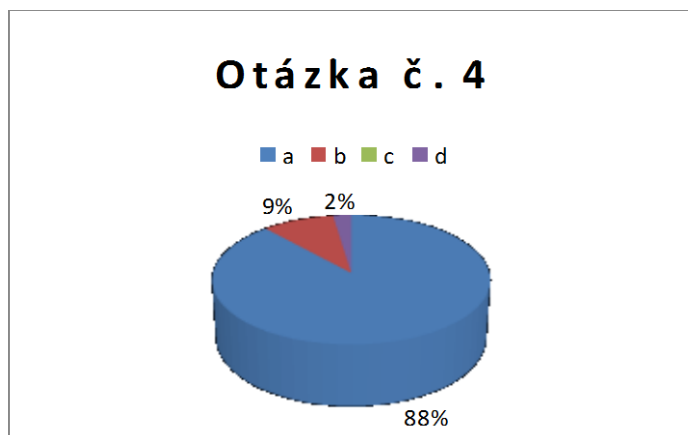
Zde 70 % rodičů odpovědělo za b) *Hlásím se k římskokatolické církvi*. 21 % se přiklonilo k a) *Jsem věřící, ale k žádné církvi se nehlásím*. Jen 9 % lidí se hlásí k jiné než římskokatolické církvi.

Otázka č. 3 zněla takto: „Máte-li partnera, jaký má vztah k víře? (V opačném případě přejděte na ot. č. 4.)“ 58 % rodičů odpovědělo na tuto otázku za a) *Partner vyznává stejnou víru jako já*. 26 % odpovědělo za d) *Je nevěřící*. 12 % pak za b) *Je věřící, ale nehlásí se k žádné církvi*. Jen 5 % zaškrtnlo písmeno c) *Vyznává jinou víru nežli já*.

Otázka č. 4 se dotazovala rodičů na jejich spokojenost se spoluprací s CMŠ: „Jak jste spokojeni s tím, jak funguje spolupráce mezi Vámi a touto MŠ?“

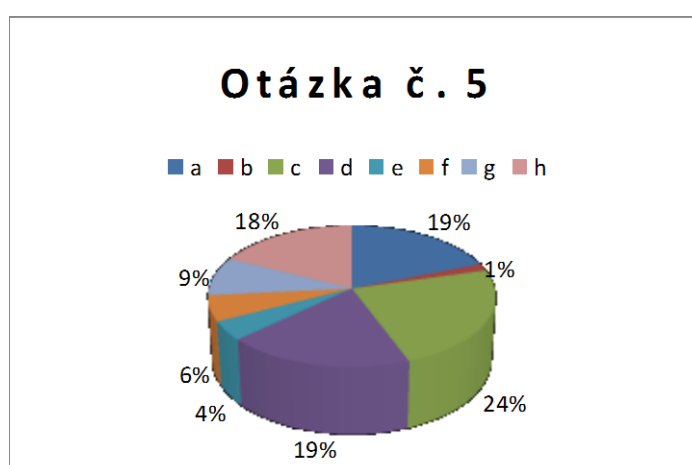

Většina lidí, tj. 88 %, odpověděla na tuto otázku za a) *Ano, jsem*. Jen 9 % zaškrtno odpověď b) *Spíše ano*. Pouhá 2 % rodičů zvolila možnost d) *Nejsem*. Možnost c) *Spíše ne* nevolil nikdo.

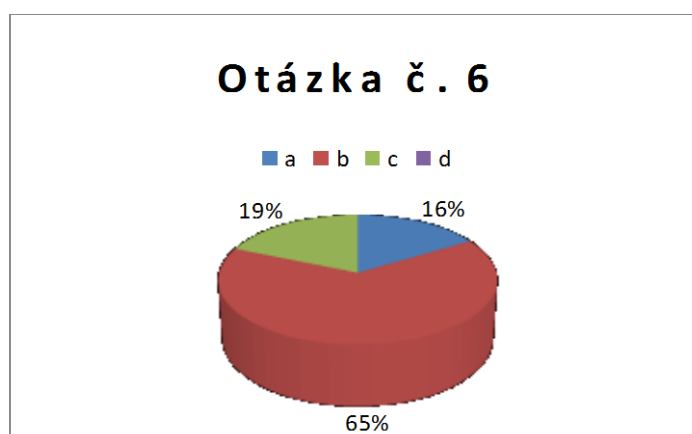
Pátá otázka se zabývala tím, z jakých důvodů rodiče své dítě přihlásili na danou CMŠ. Z následujícího grafu lze vyzorovat celkem rovnoměrné rozložení odpovědí zaškrtnutých v rozmezí možností a) – h). Nejvíce rodičů však zaškrtno písmeno c) *Jelikož jsme s partnerem oba římskokatolického vyznání víry, byla to jasná volba*. Naopak nejméně rodičů zvolilo možnost b) *Tato MŠ mě/nás zaujala, přestože nejsem já (ani můj partner) věřící*. Při možnosti h) *Jiný důvod* rodiče odpovídali:

- „ZNÁME PANÍ UČITELKY, MÁME K NIM DŮVĚRU, LÍBÍ SE NÁM PŘÍSTUP ŠKOLKY“,
- „LÍBÍ SE NÁM, ŽE JE TO MALÁ MŠ, JSOU TAM SYMPATICKE PANÍ UČITELKY A LÍBÍ SE NÁM JEDNOTŘÍDKA, JSOU TAM DĚTI RŮZNÉHO VĚKU“,
- „JINDE NÁM DÍTĚ V BEROUNĚ NEVZALI A TATO MŠ NEOMEZUJE PŘIJETÍ DĚTÍ KVŮLI TOMU, ŽE MÁME MÍSTO BYDLIŠTĚ JINDE NEŽLI V BEROUNĚ“,
- „OBSAZENÁ KAPACITA MŠ V MÍSTĚ BYDLIŠTĚ“,
- „MÁLO DĚTÍ, SPOLEČNÉ TŘÍDY“,

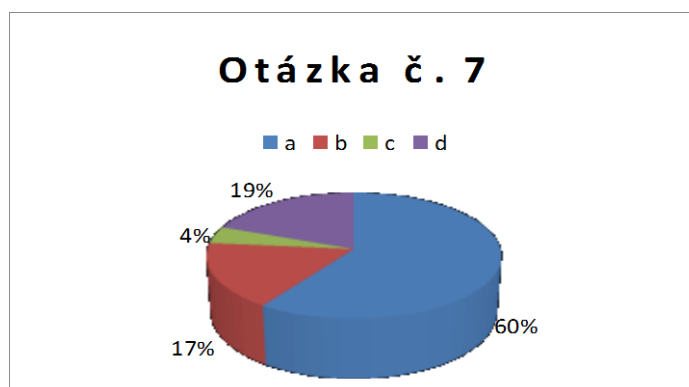
- „V MŠ S MONTESSORI PEDAGOGICKOU BYLO PLNO, LÍBIL SE NÁM PROGRAM MŠ I PROSTŘEDÍ“,
- „MŠ MÁ RODINNOU ATMOSFÉRU“,
- „MŠ SPADÁ DO NAŠÍ FARNOSTI,“,
- „ŠKOLKA MÁ DOBROU REPUTACI“,
- „TENTO TYP MŠ SE NÁM ZDÁL PRO DÍTĚ NEJVHODNĚJŠÍ, LEPŠÍ NEŽ KLASICKÁ MŠ – BEZ OHLEDU NA TO, ŽE JSME VĚŘÍCÍ. PŘÍSTUP UČITELEK K DĚTEM V TÉTO MŠ A ZPŮSOB VÝUKY A CHOVÁNÍ JE NÁDHERNÝ!!!“

Otázka č. 6: „Účastníte se akcí pořádaných MŠ pro děti (a rodiče)?“ 65 % rodičů přistoupilo k možnosti b) *Akcí MŠ se účastním docela pravidelně*. Dalších 19 % zvolilo c) *Občas se akcí účastním*. 16 % rodičů se účastní každé akce MŠ. Možnost d) *Akcí MŠ se neúčastním vůbec*. nezaškrtl nikdo.

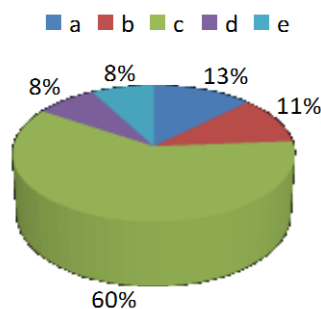
Sedmá otázka se týkala toho, jestli rodiče vodí své děti i na jiné místo než je MŠ, kde je možno rozvíjet jejich vztah k víře. 60 % všech rodičů zvolilo písmeno a) Ano, chodím se synem/dcerou často do kostela, dokonce i na mši. Dalších 19% potom zvolilo d) Za tímto účelem své dítě nikam jinam nevodím." 17 % odpovědělo za b) Navštěvujeme výuku náboženství pro nejmenší u místního faráře. Jen 4 %, tj. 2 lidé, si vybrali možnost c) Vodíme dítě na jiné místo – napište, kam: jeden rodič odpověděl: „NA POHANSKÁ RITUÁLNÍ MÍSTA.“ Druhý rodič: „NA VÝUKU NÁBOŽENSTVÍ.“

Otázka č. 8 měla za cíl zjistit, jakým způsobem se při náboženské výchově snaží rodiče přibližovat dítěti křesťanské skutečnosti. Nejvíce lidí si zvolilo možnost c) Dle vlastního uvážení při různých příležitostech všedního dne vysvětlují a učím své dítě jednoduchým náboženským souvislostem pomocí grafických a jiných pomůcek. Rovnoměrný počet rodičů si vybíral zbylé odpovědi, přičemž úplně shodně na tom byly odpovědi za d) Jinak – napište: 5 rodičů odpovědělo takto:

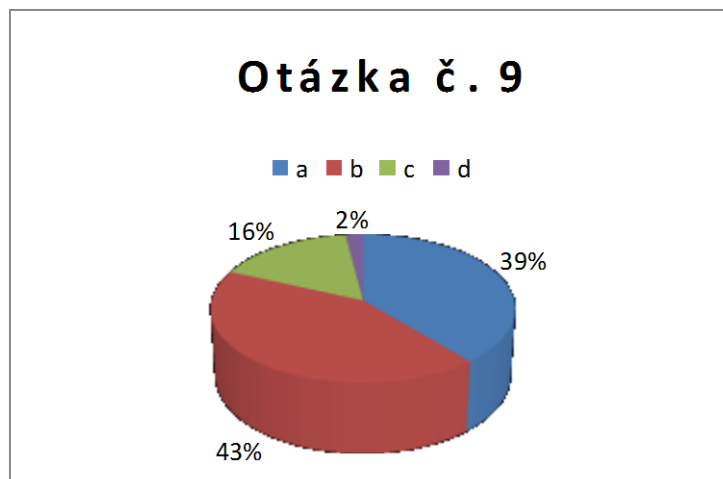
- „DĚKUJEME BOHU, MODLÍME SE U JÍDLA ATD“,
- „NEDĚLNÍ BOHOSLUŽBY, PRAKTIKOVÁNÍ VÍRY V RODINĚ“,
- „PRAVIDELNĚ – PŘI SETKÁVÁNÍ NA FAŘE“,
- „SPOLEČNÉ MODLITBY, ROZHOVORY“,
- „PRAVIDELNÁ ÚČAST NA NEDĚLNÍ BESÍDCE PRO DĚTI, ČTENÍ OBRÁZKOVÉ BIBLE DOMA, SPOLEČNÉ MODLITBY DOMA“ a za e) *Mé dítě u nás doma není vychováváno v náboženském duchu.*

Otázka č. 8

Poslední otázka byla zaměřená na možné změny v chování dítěte (v důsledku působení CMŠ na dítě), kterých by si mohli rodiče všimnout. Nejvíce rodičů, tj. 43 %, zvolilo možnost b) *Dítě doma samovolně dodržuje některé rituály, kterým se ve školce naučilo*. Dále 39 % rodičů zvolilo písmeno a) *Dítě je empatictější, má větší cit k druhým*. 16 % rodičů zaškrtovalo c) *Na dítěti pozorují jiné změny v jeho chování* – napíše: 8 rodičů odpovědělo o svém dítěti:

- „MLUVÍ O BOHU I JEŽÍŠI KRISTU“,
 - „VŠE SI VYSVĚTLUJE Z POHLEDU VÍRY“,
 - „MÁ ZÁJEM O BIBLICKOU HISTORII“,
 - „NENÍ AGRESIVNÍ JAKO OSTATNÍ DĚTI Z JINÝCH MŠ“,
 - „NEUSTÁLE ZPÍVÁ NÁBOŽENSKÉ PÍSNĚ“,
 - „MODLÍ SE, MLUVÍ O BOHU A JEŽÍŠI KRISTU“,
 - „MOJE DĚTI JSOU SPONTÁNNĚ VELICE CITLIVÉ A EMPATICKÉ (BYLY BY TAKOVÉ I BEZ VLIVU CMŠ)“.
 - „HODNĚ SE PTÁ NA BOHA I JEŽÍŠE KRISTA, PŘEMÝŠLÍ O DOBRU A ZLU, JE MOTIVOVÁNO K VLASTNÍMU LEPŠÍMU CHOVÁNÍ, Z KASIČKY SAMA NOSÍ PENÍZKY NA MŠI DO KOSTELA, POMÁHÁ SLABŠÍM, CELKOVĚ ALE HODNĚ PŘEMÝŠLÍ O VĚCECH, KTERÉ DŘÍVE VNÍMALA JINAK:“.
- Slabá 2% rodičů zaškrtila písmeno d) *V chování svého dítěte nepozorují žádné změny*.

5.2 Vyhodnocení výsledků dotazníků

V této podkapitole se budu vracet do předchozí podkapitoly a vyjadřovat se k výsledkům dotazníků. Zároveň budu diskutovat hypotézy, které byly pro toto šetření stanoveny.

Z první otázky vyšlo, že nejvíce rodičů, kteří vyplňovali dotazníky, je věřících. Tento fakt podporuje mou hypotézu č. 3, tedy předpoklad, že do CMŠ přihlásili své dítě rodiče, kteří jsou v častých případech římskokatolického vyznání víry.

Druhá otázka, která se týkala toho, jestli se rodič hlásí ke konkrétní církvi, tuto hypotézu přímo potvrzuje. 70 % rodičů totiž odpovědělo: „Hlásím se k římskokatolické církvi“. Dalších 21 % rodičů je věřících, ale k žádné církvi se nehlásí a zbylých 9 % rodičů je jiného vyznání.

Taktéž třetí otázka - ohledně víry partnera rodiče, který dotazník vyplňoval - přitakává spíše k tomu, že většina rodičů (obou) je římskokatolického vyznání. Jelikož na tuto otázku („Máte-li partnera, jaký má vztah k víře?“) více jak polovina rodičů odpověděla: Partner vyznává stejnou víru jako já., lze vyvodit, že v nejčastějších případech jsou oba rodiče dětí navštěvujících CMŠ lidmi s římskokatolickým vyznáním víry.

V těchto případech, když jsou věřící oba rodiče (a sdílí navíc stejnou víru), je velká pravděpodobnost, že se bude náboženská výchova u dítěte rozvíjet komplexněji, než pokud by byl věřící jen jeden z rodičů. (Takových případů bylo

v rámci našich CMŠ 26 %, tj. 11 rodičů, kteří zaškrtnuli, že jejich partner je nevěřící).

Z této úvahy může vzejít otázka, zda v uvedených 26 % případů rodičů, přičemž je jen jeden z nich věřící, mluvíme o *křesťanské rodině* či nikoli. Je možné rozhodnout, zda rodina i s tím rozdílem, že jeden z rodičů je věřící a druhý ne, (jelikož se její členové byli schopni shodnout na tom, že přihlásí dítě do CMŠ), je např. z 50 % křesťanskou rodinou? Jakým způsobem je možné posoudit to, jestli je konkrétní rodina křesťanská či do jaké míry ji lze považovat za křesťanskou?

Přestože otázky v minulém odstavci zůstaly otevřené, šetření v této chvíli potvrdilo mou hypotézu č. 3: *Dále se předpokládá, že do církevní mateřské školy přihlásili své dítě rodiče, kteří jsou v častých případech římskokatolického vyznání víry.*

Jedním z faktorů, který je stěžejní pro účel tohoto dotazníkového šetření, je spokojenost rodičů se spoluprací zaměstnanců CMŠ. Tohoto tématu se týká i má další hypotéza (č.1): *Na základě informací uváděných v teoretické části je patrné, že spolupráce mezi rodiči a konkrétními církevními mateřskými školami je dobrá.*

Tato hypotéza se začínala prokazovat jako pravdivá velmi rychle: nejprve prostřednictvím přímé otázky v dotazníku (ot. č. 4): „Jste spokojeni s tím, jak funguje spolupráce mezi Vámi a touto MŠ?“. Celých 88 % rodičů odpovědělo: „Ano, jsem.“ Dalších 9 % si zvolilo možnost „Spíše ano.“ Odpovědi uvedených 9 % rodičů lze považovat za kladné.

Dále se spokojenost rodičů s tím, jak CMŠ spolupracují, zobrazuje rovněž v ot. č. 5. Jednotlivé výpovědi rodičů, které jsou vypisovány u grafu Otázka č. 5, vypovídají o tom, že rodiče jsou velmi spokojeni s tím, jak paní učitelky přistupují k dětem, jakým způsobem dětmi pracují a učí je. Např.: „ZNÁME PANÍ UČITELKY, MÁME K NIM DŮVĚRU, LÍBÍ SE NÁM PŘÍSTUP ŠKOLKY.“ nebo: „TENTO TYP MŠ SE NÁM ZDÁL PRO DÍTĚ NEJVHODNĚJŠÍ, LEPŠÍ NEŽ KLASICKÁ MŠ – BEZ OHLEDU NA TO, ŽE JSME VĚŘÍCÍ. PŘÍSTUP UČITELEK K DĚTEM V TÉTO MŠ A ZPŮSOB VÝUKY A CHOVÁNÍ JE NÁDHERNÝ!!!“

Ačkoliv se tedy pátá otázka zajímala spíše o důvod volby rodičů přihlásit dítě právě do CMŠ, na základě reakcí rodičů je možno poukázat na jejich spokojenost s tím, jak CMŠ v určitém směru spolupracuje.

K tomu rozhodnutí, zda mezi CMŠ a rodiči dětí, které je navštěvují, je patrna dobrá či špatná spolupráce, mohou přispět také informace kolem šesté otázky. Ta se totiž dotazovala na míru účasti rodičů na akcích pořádaných CMŠ. To, jak často a jestli vůbec rodiče přicházejí na akce, které pro ně CMŠ připravuje, je velmi dobrým ukazatelem toho, jaká vládne mezi těmito dvěma subjekty spolupráce.

Také výsledky z této části dotazníku přisvědčují k dobré spolupráci, protože většina rodičů, což je 65 %, se akcí MŠ účastní „docela pravidelně“ a 16 % z rodičů se účastní každé akce. Přesto, že nejvíce rodičů si nezvolilo tu možnost, která říká, že se rodiče účastní každé iniciativy CMŠ, fakt, že se většina účastní docela pravidelně, přičítá spolupráci plusové body.

Má hypotéza č. 1, která počítá (na základě předchozích teoretických informací) s tím, že spolupráce mezi CMŠ a rodiči je dobrá, byla ve své podstatě prokázána.

V podkapitole o církevní mateřské škole, která zahrnovala jednotlivé charakteristiky CMŠ, se objevovaly údaje, které naznačují kvalitní spolupráci, např: CMŠ úzce spolupracuje s rodinou. Spolupráce se projevuje např. v možnosti rodičů zapojit se do různých činností školky. Je tam zvykem, že když dítě CMŠ začne navštěvovat, alespoň jeden z rodičů se stane členem „Občanského sdružení Studánka“.

Rodina je pro školku rovnocenným partnerem, s nímž si staví vztah založený na důvěře, vstřícnosti, pochopení, respektu a ochotě spolupracovat.

Vždy na začátku školního roku rodiče vyplňují dotazník týkající se jejich dítěte, ze kterého školka vychází vzhledem k individuálním potřebám dítěte. Zvláště prohlubována je spolupráce s rodiči při přípravě jejich předškolních dětí k nástupu do 1. třídy ZŠ.

Rodiče se mohou podílet a účastnit se různých akcí MŠ, poznávat se mezi sebou. Pravidelně se setkávají na aktivitě s názvem „Káva od srdce“, na které se sami podílejí.

Dotazníkové šetření nemělo nastaveno taková kritéria, aby mohlo zjistit ty nejpodrobnější informace o spolupráci mezi CMŠ a rodiči (jak jsou kupř. uváděny ve výše uvedených bodech). Dotazník totiž neanalyzoval spolupráci do takové míry, že by vysledoval konkrétní činnosti a aktivity probíhající mezi školkou a rodiči. Přesto jsou však výsledky ze šetření dostačující pro to, aby se mohlo usoudit, že se hypotéza stala pravdivou.

Předposlední otázka dotazníku se zajímala o to, jestli rodiče vodí své dítě i někam jinam, kde se může rozvíjet jeho vztah k Bohu. Zjistilo se, že 60 % rodičů vodí dítě do kostela. Dále spíše rodiče nikam nevodí. 17 % z nich vodí dítě na výuku náboženství.

Rovných 60 % rodičů přibližuje svým dětem různé informace týkající se křesťanství. Pět ze všech rodičů naopak vůbec nábožensky nevychovává. Zároveň se se svými dětmi modlí pět rodičů, chodí na nedělní bohoslužby apod.

Podle mého názoru je relativní, podle čeho je možné stanovit, že ta která rodina také sama nábožensky vychovává či nevychovává a v jakém rozsahu. Záleží na individuálních potřebách a tradicích rodiny. Nicméně v rámci dotazníku byla ze zaškrtnutých odpovědí rodičů zachycena docela silná účast rodičů na rozvíjení křesťanské výchovy u svých dětí.

Touto oblastí se zabývá má druhá hypotéza: *Předpokládá se, že většina rodičů dětí navštěvujících církevní mateřskou školu také sama různými způsoby rozvíjí křesťanskou výchovu dítěte.*

Také tato hypotéza se prokázala. Nejvíce rodičů se podílí na rozvíjení křesťanské výchovy u svých dětí.

Devátá (poslední) otázka mého dotazníku vypověděla o tom, že nejvíce rodičů (43 %) přiznává, že dítě doma „samovolně dodržuje některé rituály, kterým se ve školce naučilo“. To je důkazem toho, že je s dětmi v CMŠ efektivně pracováno. Prokazuje se, že podněcování náboženské výchovy, které je u předškolních dětí v CMŠ snahou, je do značné míry dosahováno.

Dále pak 39 % rodičů potvrzuje, že se jim dítě zdá být díky náboženské výchově v CMŠ více empatické. Překvapující jsou také specifické změny v chování dítěte, které jsou uváděny u grafu Ot. č. 9. Tyto zjištěné informace se připojují k tomu, že způsob vzdělávání dětí v CMŠ je do značné míry efektivní.

Závěr

Vzhledem k tématu práce byly nejprve definovány dva stěžejní pojmy: pojem předškolní vzdělávání a pojem náboženská výchova.

Problematikou předškolního vzdělávání se zabývala první kapitola. Je složena ze dvou částí. První část charakterizuje pojem předškolního vzdělávání. Část druhá jmenuje základní cíle, které by mělo předškolní vzdělávání dnes naplňovat. Uvádí a vysvětluje také trojí zaměření cílů předškolního vzdělávání. Jedná se o zaměření sociocentrické, pedocentrické a zaměření konvergentní.

Poslední jmenované zaměření ve své podstatě připomíná přístup, který nese velmi podobné rysy jako křesťanský přístup učitelů k dětem v církevních mateřských školách. Tento vysledovaný fakt byl tedy vhodný k volnému navázání na další část práce: Křesťanská výchova.

Zde práce uvažuje o vhodnosti křesťanské výchovy u předškolního dítěte. Podotýká, že to, jestli je nebo není dítě vychováváno ke křesťanské víře, závisí zpravidla na rodičích. Ti jako první ovlivňují vývoj dítěte po všech stránkách. Tato část práce se snaží vysvětlit, jak může křesťanská výchova probíhat a jakým způsobem je vhodné ji dítěti poskytovat.

Dále práce navázala na podkapitolu Duchovní a duševní vývoj předškolního dítěte. Ta se zabývá vnitřním zráním předškolního dítěte. Zajímá se o jeho vnímání nových podnětů a o osvojení významu a podstaty těchto podnětů dítětem.

Doporučuje odpovídající metody, kterými je vhodné dítěti přiblížit pojem Boha apod. Jedním z doporučených způsobů, jak rozvíjet u dítěte vnímání vnějšího světa je, aby rodič dítěti hned vše nevysvětloval. Aby mu nechal prostor si na věci přijít samo. Tak dochází k rozvíjení samostatného symbolického uvažování dítěte, které je v oblasti náboženské výchovy žádoucí.

Třetí kapitola měla popsat křesťanské organizace, které mohou (ve spolupráci s rodinou) přispívat k rozvíjení křesťanské výchovy u dítěte v předškolním věku. Jedná se o tyto:

- církevní mateřské školy,
- křesťanská rodinná centra a centra pro rodinu,
- křesťanské pedagogicko-psychologická poradny.

Čtvrtá kapitola charakterizovala konkrétní formy spolupráce bez ohledu na to, kde se uskutečňují. Jsou to takové formy, kterými je možno dítě učit hodnotám křesťanské víry. Tyto formy se realizují opět prostřednictvím vzájemné spolupráce rodiny a církve. Patří sem:

- katecheze,
- návštěvy kostela (popř. jiných náboženských míst).

Poslední kapitolu práce utvořilo praktické poukázání na aspekty a podmínky vzájemné spolupráce rodiny a vybrané organizace – církevní mateřské školy.

Pomocí kvantitativního dotazníkového šetření práce podává přehled o různých postojích rodičů dětí (navštěvujících církevní mateřskou školu) k této CMŠ. Prokazuje se, že vybraná organizace je kladným a efektivním kooperátorem v rámci křesťanské výchovy dětí. Kvantitativní šetření totiž potvrdilo hypotézu: *Na základě informací uváděných v teoretické části je patrné, že spolupráce mezi rodiči a konkrétními církevními mateřskými školami je dobrá.*

Dotazníkové šetření potvrdilo rovněž dvě další hypotézy (viz podkapitola 5.2 Vyhodnocení výsledků dotazníků). Poukázalo také na některé postoje rodičů, týkající se:

- jejich spokojenosti se spoluprací s CMŠ,
- důvodu volby přihlášení dítěte právě na CMŠ,
- účasti na akcích iniciovaných CMŠ v rámci spolupráce s rodiči,
- vlastních možností (individuálních způsobů), jejichž realizací dochází k rozvíjení křesťanské výchovy dítěte,
- výsledku působení křesťanské výchovy na jejich dítě v CMŠ.

Cíle práce byly dva:

a) Najít a popsat organizace, které se mohou podílet na křesťanské výchově předškolního dítěte, taktéž i další možnosti (formy) vzájemné spolupráce rodiny a církve, skrze něž lze dítěti zprostředkovat křesťanské hodnoty.

b) Prakticky poukázat na dílčí postoje rodičů dětí navštěvujících církevní mateřskou školu k této CMŠ. Již v Úvodu práce jsou ke každé kapitole udávány souvislosti, které jsou mezi kapitolou a vždy jedním z uvedených cílů.

Ve svém průběhu se práce snaží směřovat ke splnění obou cílů. První cíl je naplněn spíše v teoretické části práce, zatímco druhého cíle je dosaženo v praktické části:

- Během teoretické části bylo v práci nalezeno a popsáno několik organizací a forem vzájemné spolupráce rodiny a církve – tím bylo dosaženo prvního cíle.
- Podrobně poukázat na konkrétní postoje rodičů k CMŠ se zdařilo v praktické části práce – tímto bylo dosaženo druhého cíle.

Jednotlivé *formy* i *organizace* vzájemné spolupráce rodiny a církve v oblasti křesťanské výchovy předškolních dětí byly nalezeny pouze v průběhu vytváření mé práce.

Nicméně oba jmenované „*okruhy možností*“ spolupráce by bylo (pravděpodobně) v případě mnohem hlubšího zkoumání možné rozšířit ještě o jiné možnosti. Pro účel této práce však považuji nalezené okruhy možností za ty stěžejní a nejčastěji dostupné.

V rámci další práce by mohlo být zajímavé zjistit, zda neexistují či dnes nevznikají další a nové formy (či organizace), které se ve spolupráci s rodinou věnují křesťanské výchově dětí v předškolním věku.

Seznam použité literatury a pramenů

BIBLE: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Přel. Ekumenická komise pro Starý a Nový zákon. Česká biblická společnost, 1985. 288 s.

Bílá kniha Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha). Praha: Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku.* Vydání první. České Budějovice: Grada, 2012. 236 s. ISBN 978-80-247-3008-0.

FERRERO, Bruno. *Šťastní rodiče: Křesťanská výchova podle Dona Boska.* Přel. Heryán. Vydání první. Praha: Portál, 2004. 152 s. ISBN 80-7178-937-2.

HOFMEIER, Johann. *Religiöse Erziehung in Kindergarten und Familie, Teil 2: Kinder bejahen das Leben. Heft 3: Osterfreude und Lebensfülle.* Donauwörth: Ludvig Auer, 1979. 128 s. ISBN 3-403-00942-4.

HORÁK, Záboj. *Církev a české školství.* Vydání první. Praha: Grada, 2011. 264 s. ISBN 978-80-247-3623-5.

Instrumentum Laboris k Plenárnímu sněmu, 2003

JEŘÁBKOVÁ, Blanka. *Mateřská škola jako životní prostor I.* Vydání první. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993. 232 s. ISBN 80-210-0830-X.

Katechismus katolické církve, Vydání druhé. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 793 s. ISBN 80-7192-488-1.

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana et al. *Předškolní a primární pedagogika, Předškolná a elementárna pedagogika.* Vydání první. Praha: Portál, 2001. 456 s. ISBN 80-7178-585-7

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské.* Vydání třetí. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 52 s. 14-075-72

LEISTOVÁ, Marielene. *První zkušenost s Bohem.* Přel. Opavová. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 1996. 160 s. ISBN 80-7021-177-6.

Náboženské vzdělávání a katecheze ve farnostech, 2007

NOVÁKOVÁ, Consilie. *Katechetika.* Vydání druhé. Olomouc: Matice cyrilometodějské, 1997. 112 s.

SMAHEL, Rudolf. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993. 120 s.

STEINER, Rudolf. *Výchova ke svobodě: Pedagogika Rudolfa Steinera*. Přel. Jakubec, Rýdl. Vydání první. Praha: Baltazar, 1991. 263 s. ISBN 80-900307-2-6

TOMÁŠEK, František. *Pedagogika: Úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. Brno: Nakladatelství Tomáše Krupičky, 1992. 352 s. ISBN 80-901294-0-4

TOMÁŠEK, František. *Výchova v rodině* (vyšlo pod pseudonymem Tomáš Malý). Řím: Křesťanská akademie, 1973. 123 s.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, 2004. nestránkováno.

Církevní mateřská škola Studánka, *O školce*. Dostupný z www: <<http://www.cms-studanka.cz/O-skolce>>

Etický kodex, 2005. *I. Etické principy organizace*, Praha [cit. 2009-03-31]. Dostupný z www: <<http://www.rodinnecentrum.cz/eticky-kodex/>>

Katolická církev v České republice, *Centra pro rodinu*. Dostupný z www: <<http://www.cirkev.cz/cirkev-se-setkava/centra-pro-rodinu/>>

Katolická mateřská škola sv. Klimenta. *Čím se KMŠ liší od ostatních MŠ?* Dostupný z www: <<http://www.kms-kliment.cz/>>

Křesťanská pedagogicko-psychologická poradna. Dostupný z www: <<http://www.lokola.cz/ext/?u=http://skolstvi.apha.cz/krestanska-pedagogicko-psychologicka-poradna/>>

KŘESŤANSKÉ RODINNÉ CENTRUM, *Petrklíč je tady pro tátu, mámu... i tebe*. Dostupný z www: <<http://www.petrklic-krc.cz/>>

KUCHYŇKOVÁ E., PODKALSKÁ M. ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM církevní mateřské školy Srdíčko: „*Správně vidíme jen Srdcem*“, 2010-2011 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z www: <<http://www.cms-srdicko.cz/docs/svp2012.pdf>>

PETERKOVÁ, Michaela. *Výchova dítěte v rodině. Podmíněná láska*. Dostupný z www: <<http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>>

Prohlášení o křesťanské výchově (*Gravissimum educationis*), 1965. Dostupný z www: <<http://postoloprty.farnost.cz/koncilni-dokumenty/gravissimum-educationis/>>

Římskokatolická farnost Beroun. *Katolická mateřská škola Beroun*. Dostupný z www: <<http://www.beroun-farnost.ic.cz/>>

Sít mateřských center o.s. Dostupný z www: <<http://www.materska-centra.cz/>>

Arcibiskupství pražské, *O nás*. Dostupné z www: <<http://cpr.apha.cz/onas/>>

Společnost pro celistvou na smysl zaměřenou pedagogiku Franze Ketta, o. s. *Hlavní strana*. Dostupný z www: <<http://www.kett.cz/clanky/hlavni>>

František Tomášek. Dostupný z www: <http://www.ic.mesto-studenka.cz/cs/z-historie-mesta/vyznamni-obcane/35-frantisek-tomasek>

Rudolf Steiner - Muž, který uměl všechno - Nejedlo Michael. Dostupný z www: <http://www.nakupniarena.cz/rudolf-steiner-muz-ktery-umel-vsechno-nejedlo-michael.htm>

Rudolf Smahel (1950) – Životopis. Dostupný z www: <http://www.pametnaroda.cz/index.php/witness/index/id/2274>

Příloha 1

Dotazník

Vážený rodiče, mé jméno je Lenka Holečková, jsem studentkou Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy a dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník bude sloužit pouze pro účely mé bakalářské práce na téma Náboženská výchova dětí předškolního věku. Dotazník je anonymní a obsahuje 10 otázek. Předem děkuji za Váš čas věnovaný vyplnění dotazníku a zároveň Vám navrhuji možnost poskytnutí výsledků dotazníkového šetření, tedy případné zaslání části mé práce obsahující výsledky výzkumu. Pokud budete mít o zaslání zájem, kontaktujte mne na tento E-mail: lenda.holeckova@seznam.cz.

1. Považujete se za věřícího člověka?

- a) Ano.
- b) Považuji se za věřícího člověka, ale nikoli za křesťana.
- c) Do jisté míry ano.
- d) Nevím.
- e) Ne. - *Přejděte, prosím, na otázku č. 3.*

2. Hlásíte se ke konkrétní církvi? Zvolte, prosím, jednu z následujících možností:

- a) Jsem věřící, ale k žádné církvi se nehlásím.
- b) Hlásím se k římskokatolické církvi.
- c) Hlásím se k jiné než k římskokatolické církvi.

3. Máte-li partnera, jaký má vztah k víře? (V opačném případě přejděte na ot. č. 4)

- a) Partner vyznává stejnou víru jako já.
- b) Je věřící, ale nehlásí se k žádné církvi.
- c) Vyznává jinou víru nežli já.
- d) Je nevěřící.

4. Jste spokojeni s tím, jak funguje spolupráce mezi Vámi a touto MŠ?

- a) Ano, jsem.
- b) Spíše ano.
- c) Spíše ne.
- d) Nejsem.

5. Z jakého důvodu jste přihlásili své dítě právě na tuto MŠ? (Můžete zaškrtnout více odpovědí).

- a) Tento typ MŠ se mi/nám zdál pro dítě vhodnější než klasická MŠ, i když se nehlásím/e k římskokatolické církvi.

- b) Tato MŠ mě/nás zaujala, přestože nejsem já (ani můj partner) věřící.
- c) Jelikož jsme s partnerem oba římskokatolického vyznání víry, byla to jasná volba.
- d) Přál/a jsem si to z principu, protože jsem římskokatolického vyznání.
- e) Z principu si to přál můj partner, který je římskokatolického vyznání.
- f) Protože se tato MŠ nachází nejbližší našemu bydlišti.
- g) Protože mi ji doporučil známý.
- h) Jiný důvod – prosím, doplňte:

6. Účastníte se akcí pořádaných MŠ pro děti (a rodiče)?

- a) Účastním se každé akce MŠ.
- b) Akcí MŠ se účastním docela pravidelně.
- c) Občas se akcí účastním.
- d) Akcí MŠ se neúčastním vůbec.

7. Vodíte své dítě ještě na jiné místo než je MŠ, kde se může určitým způsobem rozvíjet jeho vztah k víře? (Je možné zaškrtnout více možností).

- a) Ano, chodím se synem/dcerou často do kostela, dokonce i na mši.
- b) Navštěvujeme výuku náboženství pro nejmenší u místního faráře.
- c) Vodíme dítě na jiné místo – napište, kam:
- d) Za tímto účelem své dítě nikam jinam nevodím.

8. Pokud se tak děje, jakým způsobem se při náboženské výchově snažíte svému dítěti přibližovat nějaké základní křesťanské skutečnosti? (Opět je zde možné zaškrtnout více variant).

- a) Prostřednictvím návštěv historických náboženských památek, a to s využitím veškerých jejich předností jako jsou obrazy, sochy atd.
- b) Pravidelnou docházkou na hodiny náboženství ke katechetce/katechetovi, takže skrze její/jeho umění vykládat křesťanskou tradici zábavnou a jednoduchou formou.
- c) Dle vlastního uvážení při různých příležitostech všedního dne vysvětlují a učím své dítě jednoduchým náboženským souvislostem pomocí grafických a jiných pomůcek.
- d) Jinak-napiště:
.....
.....

- e) Mé dítě u nás doma není vychováváno v náboženském duchu.

9. Jaké možné změny v chování Vašeho dítěte zapříčiněné působením náboženské výchovy v MŠ lze dle Vás pozorovat? (Můžete zaškrtnout více odpovědí.)

- a) Dítě je empatictější, má větší cit k druhým.
- b) Dítě doma samovolně dodržuje některé rituály, kterým se ve školce naučilo.
- c) Na dítěti pozorují jiné změny v jeho chování – napište:
.....
.....

- d) V chování svého dítěte nepozorují žádné změny.

Příloha 2

Úryvek z díla J. A. Komenského *Informatorium školy mateřské*

Kapitola IV: V čem mládež hned od narození svého pomaličku cvičena a do šesti let věku svého vycvičena býti má, 14-16

„V mravech pak a ctnostech učeny býti mají malé dítky:

1) *Střídmosti*, aby zvykaly podle potřeby přirozenosti jísti a pítí, nad potřebu pak nepřecpávati a nepřelévati se.

2) *Pořádnosti*, aby v jídle, pití, šátkách a všelikým ošetřováním těla mravů dobrých užívati zvykaly.

3) *Šetrnosti* k starším a pozor na jejich činy, řeči i každé pohledění.

4) Jdoucí odtud skutečné *poslušnosti* u představených, tak aby ke každému hlesnutí na poskoku býti uměly.

5) Náramně potřebné jest učiti je *pravdomluvnosti*, aby všechny jejich řeči bývaly, jakž Kristus poroučí, co jest, jest; co není, není; klamům pak a mluvení jinak, než jest, aby ani opravdu ani žertem nezvykaly.

6) *Spravedlnosti* ať se učí, na cizí věci nesahati, nebrati, nekrásti, nepřekrývati, na vzdoru nic nečiniti.

7) Dobré jest také zvykati *pracovitosti*, zahálky pak utíkati.

8) Učení býti mají nejen mluvití, ale i mlčeti, kde potřeba; jako v čas modlení, a když starší mluví atd.

9) *Trpělivosti a ustupování své vůle* mohou také přiučování býti, tak aby hned z maličkosti,¹⁹ než se vážně vkoření, vládnouti sebou zvykali.

10) *Ochotnost* k službě starším pěkná jest mládeže ozdoba; protož k té také hned z dětinství cvičeni býti mají.

11) Půjde zatím *zdvořilost obyčejů*, aby uměli vlídně se míti, pozdravovati, děkovati, ruky podávati, pokloniti se, dá-li se jim co, poděkovati atd.

12) Avšak to aby nebylo drze, s nějakými plachými a divokými trhy,²⁰ vážnosti také v gestech a povahách zevnitřních²¹ učeni býti mají, aby sobě rozvážlivě, stydlivě a šetrně ve všem počínati hleděli.

Co se umění tkne, to se na tré dělí: Učíme se zajisté na světě některých věcí znáti, některých činiti, o některých mluvit: aneb raději všeho (krom zlého) znáti, všeho činiti, všeho mluvit.

1. V *známosti věcí* předně přirozených (fyzice²²) může do šesti let dítě tak daleko přivedeno býti, aby vědělo jména živlů, země, vody, větrů, ohně; též deště, sněhu, ledu, olova, železa atd., až i některých z rostlin, zvláště stromů, též živočichů hlavní rozdily, co ryba, co pták, co hovado atd.; naposledy zevnitřních svých údů jména a práce.

2. V *optice*²³ prospěje, bude-li znáti, co světlo, co tma, též barev některých jména atd.

3. *Astronomie* bude mít začátek známostí slunce, měsíce a hvězd, všeobecně totiž, co to jest hvězda, znaje.

4. *Geografie* mu základem bude, jestliže v šesti letech jsa věděti bude, že to, kde se narodil a bydlí, ves jest, neb městečko nebo město neb zámek; též rozuměje, co pole, vrch, řeka atd. slove.

5. *Chronologie*²⁴ začátek bude věděti, co jest hodina, co den, co noc, co týden, co zima, co léto atd.

6. *Historie*, pamatovati něco ode dvou, tří nebo čtyř let, byť pak domácí dětinské věci byly a jakkoli mdle jako skrze mhlou se pamatovaly.

7. *Ekonomiky*, věděti, kdo do čelednosti domu toho přináleží neb nepřináleží.

8. *Politiky*, rozuměti, že někdo v městě purkmistrem, radním pánem, rychtářem slove; měšťané že se někdy do obce scházejí atd.

Činění některé se spravuje myslí a jazykem, jako dialektika, aritmetika, geometrie, muzika; jiné myslí a rukama, jako práce tělesné jakékoli.

(1) *Dialektiky*²⁵ do šesti let začátek musí býti takový, aby dítě v tom čase dobře rozumělo, co jest otázka a co odpověď; a že se vždycky co nejvlastněji²⁶ k věci odpovídati má, ne aby jeden o hruškách, druhý o slívách mluvil.

(2) *Aritmetiky* základ bude, když věděti bude, co jest mnoho a co málo; a uměti asi do dvacíti nebo kopy napočítati; a rozuměti, co sudé, liché; a souditi, že více jest tři než dvě, a přidaje ke třem jednu, že bude čtyry atd.

(3) *Geometrie* fundament bude neškodný, naučí-li se rozuměti, co jest veliké, malé; dlouhé, krátké; široké, úzké; tlusté, tenké, item co píd', co loket, co sáh.

(4) *Muzika* bude uměti některý veršiček z paměti zpívati.

(5) *Řemeslného díla* začátek, uměti něco krájeti, řezati, strouhati, skládati, rozkládati, svíjeti, rozvíjeti, atd., jakž dětí obyčej.

Jazyk se formuje a brousí gramatikou, rétorikou a poetikou.

(6) *Gramatika* v šesti letech býti má, aby, jak mnoho čemu dítě rozumí, tak mnoho mateřským svým jazykem vypověděti umělo; byť i s nedostatky bylo, jen však aby jadrně a srozumitelně vyslovovati naučeno bylo.

(7) *Rétorika*²⁷ jejich v tom věku jest trochu gest, jak přirozenost dá, užívati, a co jinak od tropů²⁸ a figur²⁹ slyší, to imitovati.

(8) *Poetiky*³⁰ bude jakýž takýž začátek, veršiček některý a rytm z paměti uměti.“

¹⁹ *hned z maličkosti* odmalička

²⁰ *trhy* trhavé posunky

²¹ *povahy zevnitřní* vnější výrazy

²² *fyzika* – v době Komenského byla takto označována celá přírodověda

²³ *optika* – nauka o světle a zraku

²⁴ *chronologie* nauka o časové posloupnosti

²⁵ *dialektika* zde nauka o správném myšlení

²⁶ *nejvlastněji* nejpřípadněji

²⁷ *rétorika* nauka o pravidlech řečnictví

²⁸ *tropy* užívání slov v přeneseném významu v básnictví

²⁹ *figuru* (v básnictví) charakterizoval Komenský sám (v díle „Škola na jevišti“) takto: Měníme-li způsob vyjadřování myšlenek z prostého na ušlechtilý, říkáme tomu figura.

³⁰ *poetika* nauka o zákonech básnictví